

Τρεις εγγελιανές μεταφράσεις. Μια (συν-)κριτική επισκόπηση.

Το (κατά μία άποψη) σημαντικότερο ίσως κείμενο της νεότερης φιλοσοφικής παράδοσης, η εγγελιανή Φαινομενολογία του πνεύματος, γνώρισε πρόσφατα τη δεύτερη απόδοσή του στην Ελληνική. Στην παλαιότερη μετάφραση του Δ. Τζωρτζόπουλου¹ προστέθηκε και αυτή του Γ. Φαράκλα, ο οποίος δικαιολογεί την αναγκαιότητα αυτού του νέου εγχειρήματος ως εξής: «Η παλαιότερη μετάφραση του Δημήτρη Τζωρτζόπουλου δεν με βρίσκει σύμφωνο ούτε στις μεταφραστικές επιλογές, πολλές εκ των οποίων αναπαράγουν επιλογές του Γιάννη Τζαβάρα, ούτε όσον αφορά την άκαμπτη προσήλωση στην ορολογία [...] Και πάντως προείχε στον νου μου, απόλυτα, η επιταγή να μην κάμω το κείμενο δυσκολότερο απ' όσο είναι στο πρωτότυπο. Αυτό το ελάττωμα έχει συχνά [...] η ελληνική μετάφραση του Τζωρτζόπουλου».²

Η έκδοση και της δεύτερης αυτής μεταφραστικής εργασίας, που προφανώς αποτελεί καρπό πολύχρονου μόχθου, δίνει την αφορμή για τη συγκριτική επισκόπηση που ακολουθεί και που αφορά διαφορετικές αποδόσεις της προγραμματικής, ιδιαίτερα σημαντικής, σχετικά αυτόνομης και σύντομης Εισαγωγής στη Φαινομενολογία. Θα παραθέσω σε τέσσερις στήλες:

(1) το γερμανικό πρωτότυπο, στην εκδοχή του τ. 3 της (ορθογραφικά λειασμένης και πιο ευανάγνωστης) έκδοσης *Werke in zwanzig Bänden* (επιμ. E. Moldenhauer / K.M. Michel). Frankfurt: Suhrkamp 1970, σ. 68-81·

1. Χέγκελ, *Φαινομενολογία του πνεύματος*, 2 τόμοι. Αθήνα/Γιάννινα: Δωδώνη 1993-5.

2. Έγγελος, *Φαινομενολογία του νου*. Αθήνα: Εστία 2007 (σ. 25-6).

(2) τη μετάφραση του Δ. Τζωρτζόπουλου: Χέγκελ, *Φαινομενολογία του πνεύματος*, τ. Α' Αθήνα/Γιάννινα: Δωδώνη 1993, σ. 199-219·

(3) τη νέα μετάφραση του Γ. Φαράκλα: Έγκελος, *Φαινομενολογία του νου*. Αθήνα: Εστία 2007, σ. 101-114·

(4) μια δική μου εναλλακτική απόδοση, που δημοσιεύεται εδώ για πρώτη φορά.

Οι υποσημειώσεις περιέχουν δικά μου σχόλια, τα οποία περιορίζονται σε επεξηγήσεις απαραίτητες είτε για την κατανόηση των αποκλίσεων που παρατηρούνται στα επιμέρους μεταφράσματα, είτε για τη δικαιολόγηση κάποιων δικών μου μεταφραστικών επιλογών. Οι σημειώσεις των εκδόσεων (1)-(3) παραλείπονται. Ο χωρισμός του εγελιανού κειμένου σε παραγράφους δηλώνεται με την εντός αγκυλών αριθμησης τους,³ η οποία δεν απαντά μεν στο πρωτότυπο, αποτελεί ωστόσο πλέον διεθνώς καθιερωμένη πρακτική.

Όπως σημειώνα στα Προλεγόμενα της ελληνικής έκδοσης της Εισαγωγής στην εγελιανή Φιλοσοφία της ιστορίας, «μολονότι μεγάλο μέρος των εγελιανών κειμένων έχει πλέον αποδοθεί στην Ελληνική, η ποιότητα αυτών των μεταφράσεων δεν διευκολύνει πάντοτε την υποδοχή του έργου του φιλοσόφου».⁴ Πά-

3. Πρόκειται για τις §§ 73-89· στις §§ 1-72 εκτείνεται ο Πρόλογος του έργου.

4. Χέγκελ, *Ο Λόγος στην ιστορία. Εισαγωγή στη φιλοσοφία της ιστορίας* (Μετάφραση – Προλεγόμενα – Ερμηνευτικά σχόλια: Π. Θανασάς). Αθήνα: Μετάχμο 2006, σ. 91. Αυτή η μεταφραστική και ερμηνευτική απόπειρα προκάλεσε την εξής προειδοποίηση: «Προσοχή: δεν είναι η μετάφραση του *Die Vernunft in der Geschichte*, επ. J. Hoffmeister, Meiner, Αμβούργο ⁵1955, όπως παραπλανητικά δηλώνει ο τίτλος, αλλά της πολύ λιγότερο εκτενούς Εισαγωγής του W 12, που στηρίζεται στα *Απαντα του 1841*» (Γ. Φαράκλας, «Βιβλιογραφία», στο: Έγκελος, *Φαινομενολογία του νου*. Αθήνα: Εστία 2007, σ. 740). Φοβούμαι ότι πρόκειται για άστοχο σχόλιο. Πρώτον, όπως θα μπορούσε να δείξει μια απλή περιδιάβαση στη βιβλιογραφία και γενικότερα στην ερευνητική και διδακτική προσέγγιση της εγελιανής φιλοσοφίας της ιστορίας, η χρήση της φράσης «ο Λόγος στην ιστορία» (*die Vernunft in der Geschichte*) δεν παραπέμπει ειδικά στην έκδοση του Hoffmeister, αλλά γενικότερα στο εγελιανό εγχείρημα που περιγράφεται στην εν λόγω Εισαγωγή· γι' αυτό εξάλλου στη σ. 95 της έκδοσης τονίζεται: «Μολονότι η έκδοσή μας δεν βασίζεται στην έκδοση του Χοφμπίστερ, υιοθετούμε αυτό τον τίτλο, όχι μόνο επειδή αποδίδει το πνεύμα και το σκοπό της Εισαγωγής, αλλά και επειδή τείνει να επικρατήσει διεθνώς ως δηλωτικός του εν λόγω κειμένου». Δεύτερον, όπως ρητά και εκτενώς επεξηγείται στα Προλεγόμενα (σ. 95-6), η έκδοσή μας δεν συμπίπτει ούτε με την έκδοση του Χοφμπίστερ ούτε με την έκδοση W 12, αλλά στηρίζεται σε μια «μεικτή επιλογή»: η έκδοση W 12 αποτελεί την «ποσοτική βάση» της, η τυπογραφική διάκριση μεταξύ του εγελιανού χειρογράφου και των καταγραφών ακροατών των παραδόσεων έχει ως πρότυπο την έκδοση του Χοφμπίστερ, ενώ ειδικά ενόψει του χειρογράφου ακολουθείται η ιστο-

ντως, η παρούσα επισκόπηση αποφεύγει συνειδητά τις συμπερασματικές κρίσεις και τις γενικευτικές αξιολογήσεις. Περιορίζεται να παράσχει με τρόπο εποπτικό το υλικό μιας μελέτης την οποία καλείται να ολοκληρώσει μόνος του ο ενδιαφερόμενος αναγνώστης, «ειδικός» ή μη, προκειμένου να εξαγάγει τα δικά του συμπεράσματα – και μεταξύ άλλων να επιβεβαιώσει, να μετριάσει ή να απορρίψει αυτή την επιφυλάξη. Στο πλαίσιο αυτό, μπορεί επίσης να αξιολογηθεί η σκοπιμότητα της προετοιμασίας από τον γράφοντα μιας νέας μετάφρασης των Προλόγων και Εισαγωγών όλων των έργων που δημοσίευσε ο Χέγκελ, παρόλο που τα κείμενα αυτά έχουν ήδη μεταφραστεί μία ή δύο φορές στην Ελληνική.

Ευχαριστώ τους συναδέλφους και φίλους Γ. Ζωγραφίδη και Σ. Τσιτσιρίδη για τις παρατηρήσεις και επισημάνσεις τους, όπως και την Ι. Δημοπούλου για τον έλεγχο της μεταγραφής των κειμένων (1)-(3).

ρική-κριτική έκδοση των Απάντων του Χέγκελ (*Gesammelte Werke*, τ. 18). Τρίτον, μια αντιπαράθεση γύρω από τον εν λόγω τίτλο, εκτός από άγνοια, είναι και παραπλανητική, αφού παραβλέπει το γεγονός ότι η *Φιλοσοφία της ιστορίας* δεν αποτελεί έργο που εξέδωσε ο ίδιος ο Χέγκελ· όλοι οι τίτλοι αποτελούν εν προκειμένω δημιουργήματα των κατά καιρούς εκδοτών, τα οποία αποτιμώνται με κριτήριο όχι την «πιστότητα», αλλά την καταλληλότητά τους εν όψει του κειμένου στο οποίο προτάσσονται. Αξίζει να υπενθυμίσουμε και εδώ ότι οι μοναδικοί «αυθεντικοί» τίτλοι της *Φιλοσοφίας της ιστορίας* είναι οι αναγγελίες των παραδόσεων του Χέγκελ στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου: *Philosophiam historiae universalis...* (1822-28) και *Philosophiae historiae universalis partem priorem... tradet* (1830). Ας σημειωθεί, τέλος, πως, μέσα σε πέντε μόνο αράδες, ο Γ. Φαράκλας υποπίπτει σε τρία λάθη: i) Ο υπότιτλος του έργου που επικρίνει δεν μπορεί να είναι «μτφ.-σχ.-επιλεγ. Π. Θανασάς», αφού η έκδοση περιέχει μεν προλεγόμενα και σχόλια, όχι όμως επιλεγόμενα. ii) Η χρονολογία έκδοσής του είναι 2006 και όχι 2005. iii) Η Εισαγωγή της έκδοσης W 12 δεν στηρίζεται στα (ανύπαρκτα) «Απαντα του 1841», αλλά στον τόμο 9 των *Έργων (Werke)*, που εκδόθηκε το 1840.

(1) W 3

[73.] Es ist eine natürliche Vorstellung, daß, ehe in der Philosophie an die Sache selbst, nämlich an das wirkliche Erkennen¹ dessen, was in Wahrheit ist, gegangen wird, es notwendig sei, vorher über das Erkennen sich zu verständigen, das als das Werkzeug,² wodurch man des Absoluten sich bemächtigt, oder als das Mittel, durch welches hindurch man es erblicke, betrachtet wird. Die Besorgnis scheint gerecht, teils, daß es verschiedene Arten der Erkenntnis geben und darunter eine geschickter als eine andere zur Erreichung dieses Endzwecks sein möchte, hiermit auch falsche Wahl unter ihnen, – teils auch daß, indem das Erkennen ein Vermögen von bestimmter Art und Umfange ist, ohne die genauere Bestimmung seiner Natur und Grenze Wolken des Irrtums statt des Himmels der Wahrheit erfäßt werden.

(2) Δ. Τζωρτζόπουλος

Είναι φυσικό να υποθέτουμε ότι στη φιλοσοφία, πριν αρχίσουμε ν' ασχολούμαστε με το ίδιο το Πράγμα, δηλ. με το πραγματικό γνωρίζειν αυτού, το οποίο είναι (=υπάρχει) στ' αλήθεια, προηγουμένως πρέπει κατ' ανάγκη να δώσουμε εξηγήσεις για το γνωρίζειν που θεωρείται ως το όργανο, με τη βοήθεια του οποίου κατισχύει κανείς του Απόλυτου, ή ως το μέσο, δια του οποίου κανείς το ανακαλύπτει. Μια τέτοια ανησυχία φαίνεται δικαιολογημένη εν μέρει, επειδή υπάρχουν διάφορα είδη γνώσης και ένα από αυτά θα μπορούσε να είναι περισσότερο πρόσφορο από ένα άλλο για την επίτευξη του τελικού σκοπού, έτσι ώστε θα μπορούσε κανείς να προβεί και σε εσφαλμένη επιλογή μεταξύ αυτών· και εν μέρει επειδή το γνωρίζειν είναι μια δύναμη ορισμένου είδους και ορισμένου βεληνεκούς, έτσι ώστε, χωρίς ένα ακριβέστερο προσδιορισμό της φύσης και των ορίων του, θα μπορούσε κανείς ν' αντικρίσει τα νέφη της πλάνης αντί να συλλάβει τον ουρανό της αλήθειας.

1 Τα ρήματα erkennen και wissen σημαίνουν κατά βάση «γιγνώσκειν» και «ειδέναι»: το πρώτο υποδηλώνει μια έμφαση στη διαδικασία του γνωρίζειν, το δεύτερο στο αποκτηθέν περιεχόμενο της γνώσης. Στο κείμενό μας χρησιμοποιούνται ως επί το πλείστον με την κοινή γερμανική μορφή του ουσιαστικοποιημένου απαρεμφάτου (das Erkennen/das Wissen). Ο Δ.Τ. αποδίδει αυτούς τους τύπους αντίστοιχα ως «το γνωρίζειν»/«η γνώση», ο Γ.Φ. κατά κανόνα ως «το γνωρίζειν»/«το επίσταμαι». Κανένα σημείο του κειμένου μας, κι απ' όσο γνωρίζουμε κανένα σημείο του εγχειριδίου corpus ή άλλου γερμανόφωνου φιλοσοφικού έργου, δεν υποδηλώνει ωστόσο ότι οι δύο λέξεις χρησιμοποιούνται με διακριτό εννοιολογικό περιεχόμενο (βλ. και κατωτέρω, σημ. 18). Αλλά και ο

(3) Γ. Φαράκλας

Είναι φυσικό να φαντάζεται κανείς ότι στην φιλοσοφία, πριν φθάσουμε στο ίδιο το θέμα, στο να γνωρίσουμε ενεργά ό,τι υπάρχει στ' αλήθεια, είναι αναγκαίο προηγουμένως να συνεννοηθούμε για το γνωρίζειν ιδωμένο ως το εργαλείο διά του οποίου κυριεύει κανείς το απόλυτο ή ως το μέσον (Mittel) διαμέσου του οποίου το βλέπει. Φαίνεται νόμιμη η έγνοια μήπως, αφ' ενός, η γνώση έχει διάφορα είδη και το ένα τους είναι δοκιμότερο από άλλο για να επιτευχθεί αυτός ο τελικός σκοπός, άρα μήπως υπάρχει και εσφαλμένη επιλογή μεταξύ τους – και μήπως, δεδομένου ότι το γνωρίζειν είναι μία ικανότητα ορισμένου είδους και έκτασης, αν, αφ' ετέρου, δεν ορίσουμε ακριβέστερα την φύση και το όριό του, αρπάξουμε νεφέλες της πλάνης αντί του ουρανού της αληθείας.

(4) Π. Θανασιάς

Υπάρχει μια φυσική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία στη φιλοσοφία, πριν στραφούμε στο ίδιο το πράγμα, δηλαδή στην πραγματική γνώση του αληθούς όντος, είναι αναγκαίο να έχουμε προηγουμένως συμφωνήσει για τη γνώση, η οποία εκλαμβάνεται είτε ως όργανο κατίσχυσης επί του απολύτου είτε ως μέσο διά του οποίου θεάται κανείς το απόλυτο. Εμφανίζεται μια δικαιολογημένη ανησυχία: Αφενός υπάρχουν ποικίλα είδη γνώσης, και ένα από αυτά θα μπορούσε να είναι καταλληλότερο από κάποιο άλλο για την επίτευξη εκείνου του τελικού σκοπού – είναι άρα δυνατή μια λανθασμένη εκλογή ανάμεσά τους. Αφετέρου, καθώς η γνώση είναι μια ικανότητα συγκεκριμένου είδους και έκτασης, αν δεν προσδιορίσουμε ακριβέστερα τη φύση της και τα όριά της, θα μπορούσαμε αντί του ουρανού της αλήθειας να αποκομίσουμε νέφη της πλάνης.

τύπος του ουσιαστικοποιημένου απαρεμφάτου ηχεί εν προκειμένω στην Ελληνική αφύσικος και περιττός, χωρίς να πλεονεκτεί σε τίποτε έναντι του απλού τύπου «η γνώση», ο οποίος μορφικά και νοηματικά δηλώνει συγχρόνως τόσο τη διαδικασία όσο και το αποτέλεσμα. Όσο για την... ουσιαστικοποίηση του πρώτου προσώπου («το επίσταμαι»), ο τύπος αυτός όχι μόνο δεν υφίσταται στην Ελληνική, αλλά και αποτελεί για τον αναγνώστη διαρκή πηγή συντακτικών αιφνιδιασμών.

2 Το Werkzeug σημαίνει τόσο το «όργανο» όσο και το «εργαλείο». Προτιμούμε την πρώτη εκδοχή, αφού μια βασική υποδήλωση της εγγελιανής αναφοράς αφορά το αριστοτελικό Όργανον.

Diese Besorgnis muß sich wohl sogar³ in die Überzeugung verwandeln, daß das ganze Beginnen, dasjenige, was an sich⁴ ist, durch das Erkennen dem Bewußtsein zu erwerben, in seinem Begriffe widersinnig sei, und zwischen das Erkennen und das Absolute eine sie schlechthin scheidende Grenze falle. Denn ist das Erkennen das Werkzeug, sich des absoluten Wesens zu bemächtigen, so fällt sogleich auf, daß die Anwendung eines Werkzeugs auf eine Sache sie vielmehr nicht läßt, wie sie für sich⁴ ist, sondern eine Formierung und Veränderung mit ihr vornimmt. Oder ist das Erkennen nicht Werkzeug unserer Tätigkeit, sondern gewissermaßen ein passives Medium, durch welches hindurch das Licht der Wahrheit an uns gelangt, so erhalten wir auch so sie nicht, wie sie an sich, sondern wie sie durch und in diesem Medium ist.

Αυτή η ανησυχία εν τέλει είναι αναπόφευκτο να μεταβληθεί σε πεποίθηση ότι το όλον εγχείρημα να διασφαλιστεί για τη συνείδηση, με τη μεσολάβηση του γνωρίζειν, εκείνο το οποίο είναι καθεαυτό, στην έννοιά του δεν είναι παρά κάτι το παράλογο και ότι μεταξύ του γνωρίζειν και του Απόλυτου υπάρχει μία σαφής διαχωριστική γραμμή. Γιατί, αν το γνωρίζειν είναι το όργανο για να κατισχύσει κανείς της απόλυτης ουσίας, ευθύς τότε γίνεται προφανές ότι η χρησιμοποίηση ενός οργάνου σ' ένα πράγμα δεν το αφήνει να είναι τέτοιο που είναι διεαυτό, αλλά προχωρεί στον μετασχηματισμό και στην αλλοίωσή του. Αν από την άλλη, το γνωρίζειν δεν είναι όργανο της δραστηριότητάς μας, αλλά ένα είδος παθητικού μέσου, με τη βοήθεια του οποίου φθάνει σε μας το φως της αλήθειας, τότε δεν προσλαμβάνουμε την τελευταία όπως είναι καθεαυτήν, αλλά όπως είναι σε αυτό και δι' αυτού του μέσου.

3 Η φράση wohl sogar σημαίνει «μάλιστα ενδεχομένως», χωρίς να δηλώνει τίποτε «αναπόφευκτο» (Δ.Τ.) ή «αναγκαστικό» (Γ.Φ.).

4 Με μια νέα εκτενή σημείωση στη μετάφρασή του (σ. 770-5), ο Γ. Φαράκλας εμμένει στην αμφισβήτηση της καθιερωμένης απόδοσης των an sich και für sich ως «καθ' εαυτό» και «δι' εαυτό», προτείνοντας αντίστοιχα «αυτό τούτο» και «καθ' εαυτό». Περιορίζομαι εδώ σε μια μικρή διόρθωση. Όπως ορθά επισημαίνει ο Γ.Φ., «ιστορικά είναι βέβαιο ότι το für sich ήλθε από το per se κι αυτό από το [αρχαιοελληνικό] καθ' αυτό». Η ορθή αυτή επισήμανση οδηγεί εντούτοις σε λάθος συμπεράσματα, αφού ο Γ.Φ. παρακάμπτει το γεγονός ότι και το an sich εξίσου προήλθε από το per se και μέσω αυτού από το αρχαιοελληνικό καθ' (ε)αυτό (βλ. αντί πολλών άλλων το κοινό λήμμα An sich / für sich στο *Historisches Wörterbuch der Philosophie*. Basel: Schwabe 1971, τ. 1, σ. 352-5). Η ρηξικέλευθη

Μάλιστα αυτή η έγνοια θα μεταβληθεί αναγκαστικά κιόλας στην πεποίθηση ότι το όλο εγχείρημα της διά του γνωρίζειν συνειδησιακής εμπέδωσης του τι υπάρχει αυτό τούτο είναι παράλογο στην έννοιά του, κι ότι ανακύπτει μεταξὺ τού γνωρίζειν και του απολύτου ένα όριο που δίχως άλλο τα χωρίζει. Γιατί αν το γνωρίζειν είναι το εργαλείο για να κυριευθεί η απόλυτη ουσία, αμέσως προκύπτει ότι η εφαρμογή ενός εργαλείου σ' ένα πράγμα (Sache) μάλλον δεν το αφήνει όπως είναι καθ' αυτό, αλλά προχωρεί σε μια μορφοποίηση και αλλαγή του. Ή αν το γνωρίζειν δεν είναι εργαλείο της δραστηριότητάς μας, αλλά κατά κάποιον τρόπο ένα παθητικό μέσον (Medium) διά του οποίου το φως της αληθείας φθάνει ως εμάς, ούτε έτσι προσλαμβάνουμε την αλήθεια όπως είναι αυτή τούτη, αλλά όπως είναι διά και εντός του μέσου.

Μάλιστα, αυτή η ανησυχία οφείλει ενδεχομένως να μεταβληθεί στην πεποίθηση ότι ολόκληρο το εγχείρημα κτήσεως του Καθεαυτό από τη συνείδηση μέσω της γνώσης είναι στην έννοιά του παράλογο και ότι ανάμεσα στη γνώση και στο απόλυτο υπάρχει ένα όριο που τα διαχωρίζει πλήρως. Διότι αν η γνώση είναι όργανο κατίσχυσης επί της απόλυτης ουσίας, γίνεται αμέσως προφανές ότι η χρήση ενός οργάνου επί ενός πράγματος δεν αφήνει το πράγμα ως έχει δι' εαυτό, αλλά επιφέρει τη μορφοποίηση και μεταβολή του. Αν πάλι η γνώση δεν είναι όργανο της δραστηριότητάς μας, αλλά τρόπον τινά ένα παθητικό μέσο διά του οποίου φτάνει σε μας το φως της αλήθειας, ούτε και τότε λαμβάνουμε την αλήθεια ως έχει καθ' εαυτήν, αλλά όπως εμφανίζεται δι' αυτού του μέσου και εντός του.

μεταφραστική πρόταση του Γ.Φ. δεν μπορεί επομένως να επικαλείται τις συνθήκες ιστορικής παραγωγής των δύο όρων, αλλά ούτε και την κοινή «σημερινή χρήση των λέξεων», αφού και εδώ οι όροι χρησιμοποιούνται ως συνώνυμοι. Επιμένουμε λοιπόν ότι η απόδοσή τους αναγκαστικά καθορίζεται από το απλό γεγονός ότι το sich είναι αυτοπαθής αντωνυμία, η πρόθεση an συμπίπτει εν πολλοίς με την πρόθεση «κατά», και η πρόθεση für συμπίπτει απολύτως με την πρόθεση «διά». Γιατί άραγε οι Γάλλοι μεταφράζουν αδιαλείπτως με en soi και pour soi; Και πάντως, το θεμελιώδες ζήτημα της ερμηνείας των εννοιών δεν μπορεί να συμπυκνωθεί σε αυτήν ή εκείνη τη μεταφραστική επίνευση, ούτε να υποκατασταθεί από αυτήν. Ας σημειωθεί, τέλος, ότι δεν υφίσταται τύπος «τούτον» στο ουδέτερο γένος· επομένως, η φράση «το αυτό τούτον» οφείλει να διορθωθεί σε μελλοντική επανέκδοση της μετάφρασης του Γ.Φ.

Wir gebrauchen in beiden Fällen ein Mittel, welches unmittelbar das Gegenteil seines Zwecks hervorbringt; oder das Widersinnige ist vielmehr, daß wir uns überhaupt eines Mittels bedienen. Es scheint zwar, daß diesem Übelstande durch die Kenntnis der Wirkungsweise des Werkzeugs abzuhelfen steht, denn sie macht es möglich, den Teil, welcher in der Vorstellung, die wir durch es vom Absoluten erhalten, dem Werkzeuge angehört, im Resultate abzuziehen und so das Wahre rein zu erhalten. Allein diese Verbesserung würde uns in der Tat nur dahin zurückbringen, wo wir vorher waren. Wenn wir von einem formierten Dinge das wieder wegnehmen, was das Werkzeug daran getan hat, so ist uns das Ding – hier das Absolute – gerade wieder soviel als vor dieser somit überflüssigen Bemühung. Sollte das Absolute durch das Werkzeug uns nur überhaupt nähergebracht werden, ohne etwas an ihm zu verändern,⁵ wie etwa durch die Leimrute der Vogel, so würde es wohl, wenn es nicht an und für sich schon bei uns wäre und sein wollte, dieser List spotten;

Σε αμφότερες τις περιπτώσεις κάνουμε χρήση ενός μέσου, το οποίο παράγει άμεσα το αντίθετο του σκοπού του· ή μάλλον, εκείνο που ηχεί πέρα για πέρα παράλογα είναι να κάνουμε χρήση ενός μέσου εν γένει. Φαίνεται βέβαια ότι κανείς μπορεί να θεραπεύσει τούτο το κακό, άμα γνωρίσει τον τρόπο, με τον οποίο λειτουργεί το όργανο, γιατί αυτή η γνώση μάς παρέχει τη δυνατότητα να διαγράψουμε από το αποτέλεσμα τη συνεισφορά του οργάνου, όπως αυτή υπάρχει στην αντίληψη την οποία σχηματίζουμε μέσω αυτού για το Απόλυτο, και έτσι να έχουμε το αληθές στην καθαρότητά του. Αλλά η βελτίωση τούτη θα μπορούσε στην πράξη να μας επαναφέρει μόνο στην προηγούμενη αφετηρία. Αν πάλι αφαιρέσουμε από ένα μετασχηματισμένο πράγμα τη συνεισφορά του οργάνου, τότε το πράγμα, εδώ δηλ. το Απόλυτο, είναι για μας εκ νέου ό,τι ήταν πριν από αυτή την επίπονη προσπάθεια, μια προσπάθεια, η οποία τελικά είναι περιττή. Από την άλλη, αν το Απόλυτο με τη βοήθεια του οργάνου επρόκειτο να αχθεί εγγύτερα σε μας εν γένει, χωρίς ν' αλλάξει εν τω μεταξύ τίποτα σ' αυτό, όπως συμβαίνει με το πουλί που έχει πιάσει η ιξόβεργα, αυτό τότε δεν θα έπαιρνε στα σοβαρά το δόλο τούτο, αν καθεαυτό και διε-αυτό δεν ήταν και δεν ήθελε εξ αρχής να είναι κοντά μας·

5 Οι φράσεις «από την άλλη» και «εν τω μεταξύ» αποτελούν δύο από τις πολλές προσθήκες που διαστέλλουν την έκταση του μεταφράσματος του Δ.Τ., δυσχεραίνοντας συγχρόνως την κατανόηση του νοήματος. Ας σημειωθεί χαρα-

Στις δύο περιπτώσεις χρησιμοποιούμε ένα μέσον (Mittel) που παράγει άμεσα το ενάντιο του σκοπού του· δηλαδή το παράλογο είναι μάλλον ότι χρησιμοποιούμε γενικά ένα μέσον. Φαίνεται μεν πως η γνωριμία του τρόπου με τον οποίο επιδρά το εργαλείο μπορεί να μας βγάλει από την δύσκολη θέση, γιατί χάρη σ' αυτήν το μέρος, που αναλογεί στο εργαλείο στην παράσταση περί απολύτου που αποκτούμε μέσω αυτού, είναι δυνατόν να αφαιρεθεί στο πόρισμα, και να πορισθούμε έτσι το αληθές καθαρό. Άλλα στην πράξη αυτή η βελτίωση θα μας επανέφερε μόνον όπου βρισκόμασταν πριν. Αν απομακρύνουμε πάλι από ένα μορφοποιημένο πράγμα (Ding) ό,τι του έκαμε το εργαλείο, το πράγμα –εν προκειμένω το απόλυτο– είναι πάλι για μας ακριβώς ό,τι ήταν πριν αυτόν τον, συνεπώς περιττό, κόπο. Αν ήταν με το εργαλείο να φέρουμε το απόλυτο γενικά πιο κοντά μας και μόνο, δίχως ν' αλλάξουμε το παραμικρό σ' αυτό, κάπως όπως το πουλί με την ξόβεργα, το απόλυτο βέβαια θ' αφηφούσε το τέχνασμα, αν δεν ήταν και δεν ήθελε ήδη να είναι κοντά μας αυτό καθ' αυτό·

Σε αμφότερες τις περιπτώσεις χρησιμοποιούμε ένα μέσο που επιφέρει άμεσα το αντίθετο του σκοπού του· ή μάλλον, το παράλογο έγκειται στην εν γένει χρήση κάποιου μέσου. Δημιουργείται μενη εντύπωση ότι το κακό μπορεί να θεραπευθεί με τη γνώση του τρόπου επίδρασης του οργάνου – μια γνώση που επιτρέπει να αφαιρέσουμε εκ των υστέρων από την παράσταση του απολύτου το μέρος που ανήκει στο όργανο, αποκομίζοντας έτσι το αληθές στην καθαρότητά του. Εντούτοις, στην πραγματικότητα αυτή η βελτίωση απλώς θα μας επανέφερε στο σημείο της εκκίνησής μας. Αν από ένα μορφοποιημένο πράγμα αφαιρέσουμε ό,τι του επέφερε το όργανο, τότε το πράγμα –εν προκειμένω το απόλυτο– καθίσταται και πάλι ό,τι ακριβώς ήταν πριν από αυτή την προσπάθεια (που επομένως υπήρξε περιττή). Αν διά του οργάνου το απόλυτο επρόκειτο απλώς να αχθεί πλησιέστερα σε μας χωρίς να αλλάξει κάτι πάνω του (όπως περίπου το πουλί που πιάνεται στην ξόβεργα...), αν δεν βρισκόταν και δεν ήθελε να βρίσκεται ήδη καθ' εαυτό και δι' εαυτό μαζί μας, τότε μάλλον θα αντιμετώπιζε αυτό το τέχνασμα με χλεύη.

κτηριστικά ότι η έκταση της Εισαγωγής στο γερμανικό πρωτότυπο είναι 4.060 λέξεις, στη μετάφραση του Γ.Φ. 4.250 λέξεις, στην εκδοχή του γράφοντος 4.280 λέξεις, ενώ στη μετάφραση του Δ.Τ. καταλαμβάνει 5.000 λέξεις.

denn eine List wäre in diesem Falle das Erkennen, da es durch sein vielfaches Bemühen ganz etwas anderes zu treiben sich die Miene gibt, als nur die unmittelbare und somit mühelose Beziehung hervorzubringen. Oder wenn die Prüfung des Erkennens, das wir als ein *Medium* uns vorstellen, uns das Gesetz seiner Strahlenbrechung kennen lehrt, so nützt es ebenso nichts, sie im Resultate abzuziehen; denn nicht das Brechen des Strahls, sondern der Strahl selbst, wodurch die Wahrheit uns berührt, ist das Erkennen, und dieses abgezogen, wäre uns nur die reine Richtung oder der leere Ort bezeichnet worden.

[74.] Inzwischen, wenn die Besorgnis, in Irrtum zu geraten, ein Mißtrauen in die Wissenschaft setzt, welche ohne dergleichen Bedenklichkeiten ans Werk selbst geht und wirklich erkennt, so ist nicht abzusehen, warum nicht umgekehrt ein Mißtrauen in dies Mißtrauen gesetzt und besorgt werden soll, daß diese Furcht zu irren schon der Irrtum selbst ist. In der Tat setzt sie⁶ etwas, und zwar manches, als Wahrheit voraus und stützt darauf ihre Bedenklichkeiten und Konsequenzen, was selbst vorher zu prüfen ist, ob es Wahrheit sei.

γιατί σε μια τέτοια περίπτωση αυτός ο δόλος θα ήταν το γνωρίζειν, επειδή το τελευταίο, με την πολύμορφη ενασχόλησή του, θα έδινε την εντύπωση ότι κάνει κάτι εντελώς διαφορετικό από το να εγκαθιδρύει την άμεση και ως εκ τούτου άμοχθη σχέση. Ή, αν η εξέταση του γνωρίζειν, το οποίο εμείς φανταζόμαστε ως ένα μέσο, μας παρέχει τη δυνατότητα να γνωρίσουμε το νόμο της διάθλασής του, τότε δεν ωφελεί ν' αφαιρέσουμε αυτή από το αποτέλεσμα· γιατί δεν είναι η εκτροπή της ακτίνας που συνιστά το γνωρίζειν, αλλά η ίδια η ακτίνα, μέσω της οποίας η αλήθεια φθάνει σε μας και, αν γινόταν αφαίρεση αυτής της ακτίνας, εκείνο που θα έμενε σε μας δεν θα ήταν παρά η υποδήλωση μιας καθαρής κατεύθυνσης ή ενός κενού τόπου.

Εν τω μεταξύ, αν ο φόβος μήπως πέσουμε σε πλάνη, στοιχειοθετεί μια δυσπιστία προς την επιστήμη, η οποία χωρίς τέτοιους ενδοιασμούς προχωρεί μια χαρά με το ίδιο το έργο και πραγματικά γινώσκει, τότε δεν μπορεί κανείς να καταλάβει γιατί να μη στοιχειοθετείται αντίστροφα μια δυσπιστία προς αυτή τη δυσπιστία και να μην εκφράζονται φόβοι ότι αυτός ο φόβος της πλάνης είναι η ίδια η πλάνη. Στην πράξη αυτή η πλάνη προϋποθέτει κάτι –και μάλιστα κατά πολύ– ως αλήθεια και στηρίζει τους ενδοιασμούς και τα συμπεράσματά της σε μια βάση που θα έπρεπε αρχικά και η ίδια να ελεχθεί για να μάθουμε αν αυτή είναι η αλήθεια.

6 Αυτό που προϋποθέτει δεν είναι «η πλάνη» (Δ.Τ.), αλλά «ο φόβος».

γιατί τέχνασμα θάταν το γνωρίζειν σ' αυτή την περίπτωση, αφού καμώνεται, κοπιάζοντας ποικιλοτρόπως, ότι ασχολείται ολωσδιόλου με κάτι άλλο από το να παραγάγει μόνο την άμεση και άρα άκοπη σχέση. Αν πάλι ο έλεγχος του γνωρίζειν που φανταζόμαστε σαν ένα μέσον (*Medium*) μας μάθει τον νόμο της διάθλασης του, το ίδιο άχρηστο είναι να την αφαιρέσουμε στο πόρισμα· γιατί το γνωρίζειν δεν είναι η διάθλαση, άλλα η ακτίνα η ίδια, διά της οποίας μας αγγίζει η αλήθεια, και το μόνο που θα μας υποδεικνύεται, αφαιρουμένης αυτής, θάταν η καθαρή κατεύθυνση ή ο κενός τόπος.

Στο μεταξύ, αν η έγνοια μην περιπέσουμε σε πλάνη υποψιάζεται την επιστήμη, που προχωρά στο ίδιο το έργο της χωρίς τέτοιους ενδοιασμούς και όντως γνωρίζει, δεν βλέπει κανείς γιατί δεν θα έπρεπε αντιστρόφως να μας γεννά μια υποψία αυτή η υποψία, και την έγνοια μήπως αυτός ο φόβος μην πλανηθούμε είναι ήδη η ίδια η πλάνη. Αυτός προϋποθέτει όντως ως αλήθεια κάτι, και μάλιστα κάμποσα, όπου και στηρίζει τους ενδοιασμούς και τις συνεπαγωγές του, που πρέπει πρώτα τα ίδια να ελεγχθεί αν αληθεύουν.

Διότι τέχνασμα θα ήταν μια τέτοια γνώση, που στις ποικίλες και επίμοχθες προσπάθειές της υποδύεται ότι κάνει κάτι διαφορετικό, ενώ στην πραγματικότητα δεν παράγει παρά μια άμεση (και επομένως άμοχθη) σχέση. Αν πάλι ο έλεγχος της γνώσης ως μέσου μάς αποκαλύπτει το νόμο της διάθλασης που αυτό επιφέρει, ούτε τότε ωφελεί η αφαιρεση της διάθλασης από το τελικό αποτέλεσμα· διότι γνώση δεν είναι η διάθλαση της ακτίνας, αλλά η ίδια η ακτίνα μέσω της οποίας μας αγγίζει η αλήθεια – κι αν αυτό το αφαιρούσαμε, δεν θα μας απέμενε παρά η υποδήλωση μιας καθαρής κατεύθυνσης, ενός κενού χώρου.

Εντούτοις, αν η ανησυχία διολίσθησης στην πλάνη δημιουργεί μια δυσπιστία έναντι της επιστήμης (που χωρίς αυτούς τους ενδοιασμούς στρέφεται στο ίδιο το έργο της και γνωρίζει πραγματικά), δεν βλέπουμε γιατί αντιθέτως δεν θα έπρεπε να δυσπιστούμε έναντι αυτής ακριβώς της δυσπιστίας και να ανησυχούμε μήπως η πραγματική πλάνη δεν είναι άλλη από αυτόν το φόβο της πλάνης. Πράγματι, αυτός ο φόβος προϋποθέτει κάποια πράγματα – και μάλιστα ουκ ολίγα – ως αληθή, στηρίζοντας τους ενδοιασμούς και τα συμπεράσματά του σε κάτι που θα έπρεπε και το ίδιο να ελεγχθεί προηγουμένως ως προς την αληθείά του.

Sie setzt nämlich *Vorstellungen* von dem *Erkennen* als einem *Werkzeuge* und *Medium*, auch einen *Unterschied unserer selbst von diesem Erkennen* voraus; vorzüglich aber dies, daß das Absolute *auf einer Seite* stehe und das *Erkennen auf der andern Seite* für sich und getrennt von dem Absoluten doch etwas Reelles [sei], oder hiermit, daß das Erkennen, welches, indem es außer dem Absoluten, wohl auch außer der Wahrheit ist, doch wahrhaft sei, – eine Annahme, wodurch das, was sich Furcht vor dem Irrtume nennt, sich eher als Furcht vor der Wahrheit zu erkennen gibt.

[75.] Diese Konsequenz ergibt sich daraus, daß das Absolute allein wahr oder das Wahre allein absolut ist. Sie kann abgelehnt werden durch den Unterschied, daß ein Erkennen, welches zwar nicht, wie die Wissenschaft will, das Absolute erkennt, doch auch wahr und das Erkennen überhaupt, wenn es dasselbe zu fassen zwar unfähig sei, doch anderer Wahrheit fähig sein könne. Aber wir sehen nachgerade, daß solches Hin- und Herreden auf einen trüben Unterschied zwischen einem absoluten Wahren und einem sonstigen Wahren⁷ hinausläuft⁸

Για την ακρίβεια προϋποθέτει *αντιλήψεις* γύρω από το *γνωρίζειν*, σύμφωνα με τις οποίες το τελευταίο είναι ένα *όργανο* και *μέσο*, και ακόμα θεωρεί ως δεδομένο ότι υπάρχει μια *διαφορά ανάμεσα σε μας τους ίδιους και σ' αυτό το γνωρίζειν* κατ' εξοχήν όμως αυτή προϋποθέτει ότι το Απόλυτο *βρίσκεται από τη μια πλευρά* και το *γνωρίζειν από την άλλη*, ανεξάρτητο και χωρισμένο απ' αυτό, όντας εν τούτοις κάτι το ρεαλιστικά υπαρκτό. Μ' άλλα λόγια αυτή προϋποθέτει ότι το *γνωρίζειν*, με το να είναι εκτός Απολύτου, είναι και εκτός αλήθειας, [και] ότι εξακολουθεί ωστόσο να είναι αληθές: μια παραδοχή, δια της οποίας, ό,τι ονομάζεται φόβος της πλάνης, αποκαλύπτεται μάλλον ως φόβος της αλήθειας.

Αυτό το συμπέρασμα προκύπτει από το γεγονός ότι το Απόλυτο μόνο είναι αληθές ή ότι το αληθές μόνο είναι απόλυτο. Μπορεί κανείς ν' ακυρώσει ένα τέτοιο συμπέρασμα επί τω λόγω ότι υπάρχει ένας τύπος *γνωρίζειν* ο οποίος, αν και δεν *γιγνώσκει* το Απόλυτο, όμως αξιώνει η *επιστήμη*, είναι εν τούτοις αληθής και ότι το *γνωρίζειν*, εν γένει, και αν ακόμα δεν είναι σε θέση να συλλάβει το Απόλυτο, είναι παρά ταύτα ικανό να συλλαμβάνει άλλου είδους αλήθεια. Αλλά βαθμιαία βλέπουμε ότι *άσκοπα* λόγια αυτού του είδους οδηγούν σε μια *θολή διάκριση* ανάμεσα στο απόλυτο αληθές και σε κείνο μιας άλλης φύσης,

7 Ο Χέγκελ διακρίνει εδώ μεταξύ του απολύτως αληθούς και ενός κατά άλλους τρόπους, περιορισμένου αληθούς, χωρίς να κάνει λόγο για «φύση».

Προϋποθέτει παραστάσεις για το γνωρίζειν ως εργαλείο και μέσον, όπως και μία διαφορά του εαυτού μας προς αυτό το γνωρίζειν και προπάντων ότι το απόλυτο βρίσκεται από την μία πλευρά ενώ το γνωρίζειν, όντας από την άλλη πλευρά, καθ' αυτό και χωριστό από το απόλυτο, είναι ωστόσο κάτι πραγματικό, άρα δηλαδή ότι το γνωρίζειν, καίτοι, όντας εκτός του απολύτου, είναι ασφαλώς και εκτός της αλήθειας, δεν παύει να είναι αληθινό· μία παραδοχή με την οποία ο αυτοαποκαλούμενος φόβος της πλάνης γίνεται γνωστός μάλλον ως φόβος της αλήθειας.

Αυτή η συνεπαγωγή προκύπτει εκ του ότι μονάχα το απόλυτο είναι αληθές ή ότι μονάχα το αληθές είναι απόλυτο. Μπορεί ν' αποφευχθεί μέσω της διάκρισης ότι μία γνώση, η οποία να μην δεν γνωρίζει το απόλυτο, όπως το θέλει η επιστήμη, θα μπορούσε ωστόσο να αληθεύει και αυτή και ότι το γνωρίζειν γενικώς, και ως είναι ανίκανο να συλλάβει το απόλυτο, θα μπορούσε ωστόσο να είναι ικανό για μίαν άλλη αλήθεια. Όμως βλέπουμε ευθύς ότι αυτά τα να μην αλλά ανάγονται σε μίαν ασαφή διάκριση μεταξύ ενός απόλυτου αληθούς και ενός κατά τάλλα αληθούς,

Προϋποθέτει, για την ακρίβεια, κάποιες παραστάσεις για τη γνώση ως όργανο και ως μέσο, καθώς και μια διάκριση ημών των ιδίων από αυτήν τη γνώση κυρίως όμως προϋποθέτει ότι από τη μία πλευρά βρίσκεται το απόλυτο και από την άλλη πλευρά η γνώση, δι' εαυτήν και χωριστά από το απόλυτο, αποτελώντας εντούτοις κάτι πραγματικό – κι επομένως ότι μια γνώση που βρίσκεται εκτός του απολύτου, άρα και εκτός της αλήθειας, είναι ωστόσο αληθής. Πρόκειται για μια υπόθεση με την οποία ο λεγόμενος φόβος της πλάνης αποκαλύπτεται μάλλον ως φόβος ενώπιον της αλήθειας.

Αυτό το συμπέρασμα εξάγεται από το ότι μόνο το απόλυτο είναι αληθές, μόνο το αληθές είναι απόλυτο. Το συμπέρασμα μπορεί να απορριφθεί, αν προβούμε στη διάκριση μιας γνώσης που δεν γνωρίζει μεν το απόλυτο, όπως θέλει η επιστήμη, αλλά εντούτοις είναι αληθής· ή εν γένει μιας γνώσης που, κι όταν δεν είναι σε θέση να συλλαμβάνει το απόλυτο, είναι εντούτοις ικανή για μίαν άλλη αλήθεια. Διαπιστώνουμε ωστόσο βαθμιαία ότι ένα τέτοιο πέρα-δωθε του λέγειν οδηγεί τελικά στη θολή διάκριση μεταξύ ενός απόλυτα αληθούς και ενός άλλου αληθούς·

8 Το ρήμα hinauslaufen σημαίνει «οδηγώ, καταλήγω» και όχι «ανάγομαι» (Γ.Φ.) σε ένα θεμέλιο ή μια αφετηρία.

und das Absolute, das Erkennen usw. Worte sind, welche eine Bedeutung voraussetzen, um die zu erlangen es erst zu tun ist.⁹

[76.] Statt mit dergleichen unnützen Vorstellungen und Redensarten von dem Erkennen als einem Werkzeuge, des Absoluten habhaft zu werden, oder als einem Medium, durch das hindurch wir die Wahrheit erblicken usw. – Verhältnisse,¹⁰ worauf wohl alle diese Vorstellungen von einem Erkennen, das vom Absoluten, und einem Absoluten, das von dem Erkennen getrennt ist, hinauslaufen –, statt mit den Ausreden, welche das Unvermögen¹¹ der Wissenschaft aus der Voraussetzung solcher Verhältnisse schöpft, um von der Mühe der Wissenschaft zugleich sich zu befreien und zugleich sich das Ansehen eines ernsthaften und eifrigen Bemühens zu geben, sowie statt mit Antworten auf alles dieses sich herumzuplacken, könnten sie als zufällige und willkürliche Vorstellungen geradezu verworfen und der damit verbundene Gebrauch von Worten

και ότι το Απόλυτο, το γνωρίζειν κλπ. είναι λέξεις που προϋποθέτουν μια σημασία, η οποία προηγουμένως πρέπει να εξακριβωθεί.

Αντί να σκοτιζόμαστε με τέτοιες ανώφελες αντιλήψεις και κενολογίες σχετικά με το γνωρίζειν σαν ένα όργανο για να κατισχύσουμε του Απόλυτου, ή σαν ένα μέσο, με τη βοήθεια του οποίου παρατηρούμε την αλήθεια – σχέσεις, στις οποίες οδηγούν εν τέλει τέτοιες αντιλήψεις περί ενός γνωρίζειν χωρισμένου από το Απόλυτο και περί ενός Απόλυτου χωρισμένου από το γνωρίζειν –, αντί να ανεχόμαστε υπεκφυγές που η αναγκαιότητα της επιστήμης αντλεί από την προϋπόθεση τέτοιου είδους σχέσεων, για να απαλλαγεί από το επίπονο έργο της επιστήμης και να δίνει συνάμα την εντύπωση ότι πρόκειται για μια σοβαρή και ένθερμη προσπάθεια: αντί να πασχίζουμε να βρούμε απαντήσεις για όλα αυτά, θα μπορούσαμε να απορρίψουμε πάραυτα τούτες τις αντιλήψεις ως τυχαρήματα και αυθαίρετες και να θεωρήσουμε ως μέγιστη απάτη τη χρήση λέξεων – μια χρήση που είναι άμεσα συνδεδεμένη με τις ως άνω αντιλήψεις – τέτοιων,

9 Η «θολή διάκριση» δεν οδηγεί σε «εξακριβωση» ή πιο σωστά «απόκτηση» της σημασίας λέξεων όπως «απόλυτο», «γνώση» κ.λπ. (όπως αφήνουν να εννοηθεί οι μεταφράσεις του Δ.Τ. και του Γ.Φ.) αλλά αντίθετα την παρεμποδίζει. Οι λέξεις αυτές αποκτούν εννοιακό περιεχόμενο μόνο όταν υπερβαίνουμε την ασάφεια εκείνης της «θολής διάκρισης».

ενώ το απόλυτο, η γνώση κ.τ.λ. είναι λέξεις, που προϋποθέτουν μία σημασία, στην οποία έχουμε πρώτα ν' αποκτήσουμε πρόσβαση.

Αντί να σπαζοκεφαλιαζόμαστε με τέτοιες ανώφελες παραστάσεις και τρόπους του λέγειν περί του γνωρίζειν ως εργαλείου, για να κάμνουμε δικό μας το απόλυτο, ή μέσου, διά του οποίου βλέπουμε την αλήθεια, κ.λπ. – αναφορές όπου ανάγονται όλες αυτές οι παραστάσεις ενός γνωρίζειν χωριστού από το απόλυτο και ενός απολύτου χωριστού από το γνωρίζειν–, με τις προφάσεις που η επιστημονική ανικανότητα αντλεί από την προϋπόθεση τέτοιων αναφορών για να λυτρωθεί συνάμα από τους κόπους της επιστήμης και συνάμα να περιβάλλει τον εαυτό της με την υπόληψη του σοβαρού και γεμάτου ζήλο μόχθου – όπως και με απαντήσεις για όλα ετούτα, θα μπορούσαμε να τ' απορρίψουμε αυτά μια κι έξω σαν τυχαίες και αυθαίρετες παραστάσεις, και μάλιστα να θεωρούμε απάτη την συναφή χρήση λέξεων

το «απόλυτο», η «γνώση» κ.ο.κ. είναι εδώ λέξεις που προϋποθέτουν μια σημασία, την οποία [ωστόσο δεν έχουν και] θα έπρεπε προηγουμένως να αποκτήσουν.

Αντί να βασανιζόμαστε με τέτοιες ανώφελες παραστάσεις και τρόπους του λέγειν για τη γνώση ως όργανο ιδιοποίησης του απολύτου ή ως μέσο διά του οποίου θεώμεθα την αλήθεια κ.ο.κ., δηλαδή με σχέσεις στις οποίες προφανώς οδηγούν τελικά όλες εκείνες οι παραστάσεις για τη γνώση ως χωριστή από το απόλυτο και για το απόλυτο ως χωριστό από τη γνώση· αντί να ασχολούμαστε με τις δικαιολογίες που αντλεί η ανικανότητα της επιστήμης όταν προϋποθέτει τέτοιες σχέσεις, προκειμένου να απαλλαγούμε από το μόχθο της επιστήμης δίνοντας συγχρόνως την εντύπωση ότι καταβάλλουμε μια σοβαρή και εργώδη προσπάθεια· και αντί να παιδεύομαστε αναζητώντας απαντήσεις για όλα αυτά – θα μπορούσαμε να τα απορρίψουμε παρευθύς ως τυχαίες και αυθαίρετες παραστάσεις, θεωρώντας μάλιστα απάτη τη συναφή χρήση λέξεων

10 Η λέξη *Verhältnis* σημαίνει «σχέση» και όχι «αναφορά» (Γ.Φ.). Αν κριθεί αναγκαία η διάκριση μεταξύ *Verhältnis* και *Beziehung*, αυτή μπορεί να επιτευχθεί π.χ. μέσω της διακριτής χρήσης των «σχέση» και «συσχέτιση».

11 Προφανώς εκ παραδρομής, ο Δ.Τ. μεταφράζει το *Unvermögen* ως «αναγκαιότητα», αντί του ορθού «ανικανότητα». Προσθέτει επίσης στην «απάτη» τον προσδιορισμό «μέγιστη».

wie dem Absoluten, dem Erkennen, auch dem Objektiven und Subjektiven und unzähligen anderen, deren Bedeutung als allgemein bekannt vorausgesetzt wird, sogar als Betrug¹¹ angesehen werden. Denn das Vorgeben, teils¹² daß ihre Bedeutung allgemein bekannt ist, teils¹² auch daß man selbst ihren Begriff hat, scheint eher nur die Hauptsache ersparen zu sollen, nämlich diesen Begriff zu geben.¹³ Mit mehr Recht dagegen könnte die Mühe gespart werden, von solchen Vorstellungen und Redensarten, wodurch die Wissenschaft selbst abgewehrt¹⁴ werden soll, überhaupt Notiz zu nehmen, denn sie machen nur eine leere Erscheinung des Wissens aus, welche vor der auftretenden Wissenschaft unmittelbar¹⁵ verschwindet. Aber die Wissenschaft darin, daß sie auftritt,¹⁶ ist sie selbst eine Erscheinung; ihr Auftreten¹⁶ ist noch nicht sie in ihrer Wahrheit ausgeführt und ausgebreitet. Es ist hierbei gleichgültig, sich vorzustellen, daß sie die Erscheinung ist, weil sie *neben anderem* auftritt,¹⁶

όπως το Απόλυτο, το γνωρίζειν, το αντικειμενικό και υποκειμενικό, καθώς και αναρίθμητες άλλες, των οποίων η σημασία προϋποτίθεται σαν γενικά γνωστή. Το να δίνουν πράγματι την εντύπωση ότι η σημασία τους είναι σε όλους γνωστή ή ότι η έννοιά τους είναι καθολικά κατανοητή, φαίνεται μάλλον σαν μια απόπειρα ν' αποφύγουν μόνο και μόνο το κύριο ζήτημα, δηλ. να προσπορίσουν αυτή την έννοια. Πιο δίκαιο θα ήταν απεναντίας, αν μπορούσε κανείς να αποφύγει τον κόπο να παρακολουθήσει τέτοιες αντιλήψεις εν γένει και κενολογίες, μέσω των οποίων η ίδια η επιστήμη μέλλει να τεθεί στο περιθώριο· και τούτο γιατί αυτές συνιστούν μόνο μια κενή εμφάνιση της γνώσης, η οποία εξαφανίζεται, ευθύς ως κάνει την εμφάνισή της η επιστήμη. Αλλά η τελευταία τούτη, ακριβώς επειδή εμφανίζεται, είναι αυτή καθεαυτήν ένα φαινόμενο· η εμφάνισή της δεν είναι ακόμα η ίδια η επιστήμη, πραγματωμένη και ανεπτυγμένη μέσα στην αλήθεια της. Γι' αυτό και είναι αδιάφορο να φανταζόμαστε ότι η επιστήμη είναι το φαινόμενο, επειδή εμφανίζεται δίπλα σε μια άλλη γνώση.

12 Η κυριολεκτική σημασία του teils είναι «εν μέρει», ενώ στο παρόν σημείο το διπλό teils... – teils... δηλώνει απλή διάζευξη. Η απόδοση (Γ.Φ.) με τα αντιθετικά «μεν – δε» υποβάλλει τον αναγνώστη σε αναζήτηση μιας αντίθεσης που δεν υπάρχει στο πρωτότυπο.

13 Η κυριολεκτική σημασία της φράσης diesen Begriff zu geben είναι «να παράσχουν αυτή την έννοια» – δηλαδή να εκθέσουν το περιεχόμενό της, και όχι (Γ.Φ.) απλώς να την «πούμε».

όπως το απόλυτο, η γνώση, ή ακόμη το αντικειμενικό και το υποκειμενικό, και αμέτρητες άλλες που η σημασία τους προϋποτίθεται ως πασίγνωστη. Γιατί το μόνο στο οποίο φαίνεται ν' αποβλέπει ο ισχυρισμός ότι είναι μεν πασίγνωστη η σημασία τους, ότι ο καθένας κατέχει δε την έννοιά τους από μόνος του, είναι μάλλον να μας απαλλάξει από το κύριο θέμα, εννοείται από το να πούμε την έννοια αυτή. Πιο δικαιολογημένο θάταν αντίθετα ν' απαλλαγούμε από τον κόπο να λάβουμε καν υπ' όψη τέτοιες παραστάσεις και τρόπους του λέγειν που φιλοδοξούν να μας προστατέψουν από την επιστήμη την ίδια, γιατί συνιστούν μόνο ένα κενό φαινόμενο του επίσταμαι που εξαφανίζεται άμεσα εμπρός στην αναδυόμενη επιστήμη. Όμως η επιστήμη, καθ' όσον αναδύεται, είναι κι αυτή ένα φαινόμενο· η έλευσή της δεν είναι ακόμα η ίδια εκπληρωμένη και εκπτυγμένη κατά την αλήθεια της. Ως προς τούτο είναι αδιάφορο αν παρασταίνουμε αυτήν ως το φαινόμενο, γιατί ανέρχεται δίπλα σε κάτι άλλο,

όπως «απόλυτο», «γνώση», καθώς και «αντικειμενικό», «υποκειμενικό» και αναρίθμητων άλλων, των οποίων η σημασία προϋποτίθεται ως καθολικά γνωστή. Διότι όσοι προφασίζονται ότι η σημασία αυτών των λέξεων είναι καθολικά γνωστή ή ότι οι ίδιοι κατέχουν την έννοιά τους, φαίνεται πως μάλλον επιδιώκουν να απαλλαγούν από το κύριο ζήτημα: από την έκθεση αυτής της έννοιας. Πιο εύλογο θα ήταν, αντίθετα, να απαλλαγεί κανείς από τον κόπο της ενασχόλησης με αυτές τις παραστάσεις και τρόπους του λέγειν που επιδιώκουν να παρεμποδίσουν την ίδια την επιστήμη, καθώς δεν αποτελούν παρά ένα κενό φαινόμενο γνώσης, το οποίο με την εμφάνιση της επιστήμης αμέσως εξαφανίζεται. Στο βαθμό όμως που η επιστήμη εμφανίζεται, αποτελεί και η ίδια φαινόμενο· η εμφάνισή της δεν συνιστά ακόμη την αληθινή πραγμάτωση και ανάπτυξη της. Είναι εδώ αδιάφορο αν θα εκληφθεί αυτή [= η επιστήμη] ως φαινόμενο, επειδή εμφανίζεται δίπλα σε άλλες μορφές γνώσης,

14 Το ρήμα *abwehren* σημαίνει «εμποδίζω, αποκρούω», και δεν έχει εδώ την ειρωνική χροιά του «προστατεύω από» (Γ.Φ.).

15 Το *unmittelbar* είναι εδώ πρωτίστως χρονικό, γι' αυτό και προτιμούμε την απόδοσή του ως «αμέσως» και όχι ως «άμεσα».

16 Το ρήμα *auftreten* σημαίνει «παρουσιάζομαι, εμφανίζομαι»· οι αποδόσεις (Γ.Φ.) με «έλευση» και «ανάδυση» είναι ίσως επιτρεπτές, όχι όμως και το «ανέρχεται».

oder jenes andere unwahre Wissen ihr Erscheinen zu nennen. Die Wissenschaft muß sich aber von diesem Scheine befreien, und sie kann dies nur dadurch, daß sie sich gegen ihn wendet. Denn sie kann ein Wissen,¹⁷ welches nicht wahrhaft ist, weder als eine gemeine Ansicht der Dinge nur verwerfen und versichern, daß sie eine ganz andere Erkenntnis¹⁸ und jenes Wissen¹⁸ für sie gar nichts ist, noch sich auf die Ahnung eines besseren in ihm¹⁹ selbst berufen. Durch jene *Versicherung* erklärte sie ihr *Sein* für ihre Kraft; aber das unwahre Wissen¹⁸ beruft sich ebenso darauf, daß es ist, und *versichert*, daß ihm die Wissenschaft nichts ist; ein trockenes Versichern gilt aber gerade soviel als ein anderes. Noch weniger kann sie sich auf die bessere Ahnung berufen, welche in dem nicht wahrhaften Erkennen¹⁸ vorhanden und in ihm selbst die Hinweisung auf sie sei;

ή να ονομάζουμε την άλλη γνώση, που στερείται αλήθειας, τρόπο της εμφάνισής της. Η επιστήμη πρέπει οπωσδήποτε να απαλλαγεί απ' αυτή την φαινομενική όψη και μπορεί να το πετύχει τούτο μόνο με το να στραφεί εναντίον της. Γιατί η επιστήμη δεν μπορεί ν' απορρίψει μια γνώση που δεν είναι αληθής, με το να την θεωρεί ως μια τετριμμένη απλώς θέα των πραγμάτων και να μας διαβεβαιώνει ότι αυτή η ίδια είναι ένα εντελώς διαφορετικό είδος γνώσης και πως γι' αυτή εκείνη η γνώση είναι ένα μηδέν· ούτε μπορεί να υπαινίσσεται μια καλύτερη γνώση μέσα σ' αυτό το διαφορετικό είδος γνώσης. Μέσω μιας τέτοιας διαβεβαίωσης η επιστήμη θα μπορούσε να υποδηλώνει ότι η δύναμή της βρίσκεται στο *Είναι* της· αλλά και η μη αληθής γνώση από την πλευρά της επικαλείται το γεγονός ότι αυτή είναι, και διαβεβαιώνει ότι γι' αυτή η επιστήμη είναι ένα μηδέν· μια ξερή διαβεβαίωση έχει την ίδια αξία που έχει και οποιαδήποτε άλλη. Ακόμα λιγότερο μπορεί η επιστήμη να επικαλείται οποιοδήποτε υπαινιγμό για κάτι καλύτερο, που θα έκανε αισθητή την παρουσία του στο μη αληθινό γνωρίζειν και μέσα σε αυτό θα υποδήλωνε το δρόμο προς την επιστήμη·

17 Ο Γ.Φ. εννοεί προφανώς «ένα επίσταμα που δεν αληθεύει», δηλ. απλούστερα «μια αναληθή γνώση».

18 Τα σημεία αυτά του κειμένου επιβεβαιώνουν την άποψη που υποστηρίξαμε (σχόλιο 1 ανωτέρω) ότι erkennen και wissen δεν αποτελούν διακριτές έννοιες, αλλά χρησιμοποιούνται ως συνώνυμα.

19 Το in ihm δηλώνει το πεδίο εντός του οποίου θα μπορούσε να αναπτυχθεί η Ahnung eines besseren, δηλ. ο «υπαινιγμός», η «προαίσθηση» ή (κατ'

ή αν ονομάζουμε δικό της φαινόμενο αυτό το άλλο, το αναληθές επίσταμα. Η επιστήμη πρέπει όμως να ελευθερωθεί από αυτή την επίφαση· και το μπορεί αυτό μόνο στρεφόμενη εναντίον της. Γιατί ούτε μπορεί ν' αρκείται στο ν' απορρίπτει ένα μη επίσταμα που δεν αληθεύει λέγοντας ότι είναι μια χυδαία έποψη των πραγμάτων, ββαιώνοντας ότι η ίδια είναι μία τελείως αλλιώςίτη γνώση και ότι κατ' αυτήν εκείνο το επίσταμα δεν είναι απολύτως τίποτα· ούτε να επικαλείται την προαίσθηση ενός άλλου καλύτερου μέσα στο τελευταίο. Μ' αυτή την ββαιώση η επιστήμη θ' ανακήρυσσε το είναι της ως δύναμή της· αλλά το αναληθές επίσταμα επικαλείται εξίσου το ότι είναι και ββαιώνει ότι η επιστήμη δεν του είναι τίποτα· ένα ξερό ββαιώνω ισχύει όμως ακριβώς τόσο όσο ένα άλλο. Ακόμη λιγότερο μπορεί η ίδια να επικαλείται την καλύτερη προαίσθηση που υπάρχει στο μη αληθινό γνωρίζειν και παραπέμπει από μέσα του σ' αυτήν·

ή αν εκείνη η άλλη αναληθής γνώση θα ονομασθεί φαίνεσθαι της επιστήμης. [Σε κάθε περίπτωση,] η επιστήμη οφείλει να απαλλαγεί από αυτή την επίφαση, και μπορεί να το πράξει μόνο στρεφόμενη εναντίον της. Δεν μπορεί απλώς να απορρίπτει την αναληθή γνώση χαρακτηρίζοντας την ως κοινή περί πραγμάτων αντίληψη και διαββαιώνοντας ότι η ίδια αποτελεί μια εντελώς διαφορετική μορφή γνώσης, για την οποία εκείνη η [αναληθής] γνώση δεν έχει καμία αξία· ούτε μπορεί να επικαλείται την ύπαρξη μέσα στην ίδια την αναληθή γνώση της διαίσθησης ενός καλύτερου. Μέσω εκείνης της διαββαιώσης θα εμφάνιζε ως δύναμή της το Είναι της – όμως και η αναληθής γνώση επικαλείται εξίσου το ότι είναι, και διαββαιώνει ότι η επιστήμη δεν έχει γι' αυτήν καμία αξία. Μία ξερή διαββαιώση έχει όμως την ίδια ακριβώς αξία με οποιαδήποτε άλλη. Ακόμη λιγότερο μπορεί η επιστήμη να επικαλείται τη διαίσθηση ενός καλύτερου, η οποία ενυπάρχει στην αναληθή γνώση και δείχνει μέσα από αυτήν την ίδια το δρόμο προς την επιστήμη·

εμέ) η «διαίσθηση» μιας «καλύτερης», ανώτερης μορφής γνώσης. Ποιο είναι αυτό το πεδίο; Ο Δ.Τ. παραπέμπει λανθασμένα στο «διαφορετικό είδος γνώσης», δηλαδή στην ίδια την επιστήμη. Ο Γ.Φ. αναφέρεται αόριστα στο «τελευταίο», το οποίο ο αναγνώστης θα δυσκολευθεί να αποκρυπτογραφήσει. Πεδίο της πιθανής, αλλά απορριπτόμενης «διαίσθησης ενός καλύτερου» μπορεί βέβαια να είναι μόνο η «αναληθής γνώση».

denn einesteils beriefe sie sich ebenso wieder auf ein Sein, andernteils aber auf sich als auf die Weise, wie sie im nicht wahrhaften Erkennen ist, d.h. auf eine schlechte Weise ihres Seins und auf ihre Erscheinung vielmehr als darauf, wie sie an und für sich ist. Aus diesem Grunde soll hier die Darstellung des erscheinenden Wissens vorgenommen werden.

[77.] Weil nun diese Darstellung nur das erscheinende Wissen zum Gegenstande hat, so scheint sie selbst nicht die freie, in ihrer eigentümlichen Gestalt sich bewegende Wissenschaft zu sein, sondern sie kann von diesem Standpunkte aus als der Weg des natürlichen Bewußtseins, das zum wahren Wissen dringt, genommen werden, oder als der Weg der Seele, welche die Reihe ihrer Gestaltungen, als durch ihre Natur ihr vorgesteckter Stationen, durchwandert, daß sie sich zum Geiste²⁰ läutere, indem sie durch die vollständige Erfahrung ihrer selbst zur Kenntnis desjenigen gelangt, was sie an sich selbst ist.

20 Η τεκμηρίωση της πρότασης του Γ. Φαράκλα για την απόδοση του Geist ως «νου» και όχι ως «πνεύματος» επιχειρείται στις σ. 779-81 της μετάφρασής του. Πρόκειται ουσιαστικά για αναπαραγωγή της παλαιάς διαμάχης των αγγλόφωνων μελετητών, όπως αυτή αποτυπώνεται και στις αποδόσεις της Φαινομενολογίας ως *Phenomenology of Mind* από τον J.B. Baille (Λονδίνο: Allen & Unwin 1910) και ως *Phenomenology of Spirit* από τον A.V. Miller (Οξφόρδη: OUP 1977). Ορθά ο Γ.Φ. επισημαίνει την ύπαρξη μιας θεολογικής χροιάς σε ορισμέ-

γιατί αυτή από τη μια θα μπορούσε να κάνει εκ νέου επίκληση σ' ένα Είναι και από την άλλη στον ίδιο τον εαυτό της, αλλά έτσι, όπως αυτός υπάρχει μέσα στο μη αληθινό γνωρίζειν· δηλ. αυτή θα μπορούσε να επικαλείται μια υποδεέστερη μορφή του Είναι της και τον τρόπο που εμφανίζεται μάλλον, παρά ό,τι αυτή είναι καθεαυτήν και διεαυτήν. Αυτός είναι και ο λόγος που μας υποχρεώνει εδώ να προχωρήσουμε στην παρουσίαση του τρόπου εμφάνισης της γνώσης.

Τώρα, επειδή αυτή η παρουσίαση έχει για αντικείμενο μόνο την φαινομενική (εμφανιζόμενη) γνώση, φαίνεται ότι η ίδια δεν είναι η ελεύθερη, στην ιδιαίτερή της μορφή αυτοκινούμενη επιστήμη, αλλά απ' αυτή την άποψη η παρουσίαση τούτη μπορεί να θεωρείται ως η πορεία της φυσικής συνείδησης, η οποία ωθείται ενορμητικά προς την αληθινή γνώση, ή ως η πορεία της ψυχής που διατρέχει τη σειρά των διαμορφώσεών της, σαν να επρόκειτο για σταθμούς προτεταγμένους σ' αυτήν από την ίδια της τη φύση, έτσι ώστε να μπορεί να εξαγνισθεί για τη ζωή του πνεύματος, όταν τελικά, μέσα από την ολοκληρωμένη εμπειρία του ίδιου του εαυτού της, φθάσει στη γνώση αυτού που η ίδια είναι καθεαυτήν.

γιατί έτσι, αφ' ενός, θα επικαλούνταν πάλι ένα είναι, αφ' ετέρου δε, θα επικαλούνταν τον εαυτό της κατά τον τρόπο που υπάρχει μέσα στο μη αληθινό γνωρίζειν, δηλαδή κατά έναν φαύλο τρόπο ύπαρξής της και σύμφωνα με το φαινόμενο της μάλλον παρά με το πώς υπάρχει αυτή καθ' αυτή. Γι' αυτό τον λόγο θα επιχειρήσω εδώ να εκθέσω το φαινόμενο επίσταμαι.

Επειδή, όμως, τούτη η έκθεση έχει αντικείμενο μόνο το φαινόμενο επίσταμαι, η ίδια φαίνεται να μην είναι η ελεύθερη, κινούμενη στο οικείο της σχήμα επιστήμη, παρά μπορεί να εκληφθεί απ' αυτή την σκοπιά ως ο δρόμος της φυσικής συνείδησης που εισδύει ως το αληθές επίσταμαι· ή ως ο δρόμος της ψυχής που διέρχεται την σειρά των σχηματισμών της, ως τους προδιαγεγραμμένους γι' αυτήν από την φύση της σταθμούς, ώσπου, αποκαθαρμένη, να γίνει νους, καθώς με την πλήρη εμπειρία του εαυτού της καταλήγει να γνωρίσει τι είναι η ίδια στον εαυτό της.

διότι έτσι θα επεκαλείτο αφενός μεν εκ νέου ένα Είναι, αφετέρου δε τον εαυτό της με τον τρόπο που υπάρχει στην αναληθή γνώση – δηλαδή μια κακή μορφή του Είναι της, ένα φαινόμενο της, αντί του πώς έχει καθ' εαυτήν και δι' εαυτήν. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο θα επιχειρηθεί εδώ η έκθεση της φαινομένης γνώσεως.

Επειδή αυτή η έκθεση [δηλ. η Φαινομενολογία] έχει ως μοναδικό αντικείμενο τη φαινομένη γνώση, δίνει την εντύπωση ότι δεν αποτελεί ελεύθερη επιστήμη που κινείται σύμφωνα με τη μορφή που της αρμόζει. Από αυτήν τη σκοπιά μπορεί να ιδωθεί ως η οδός της φυσικής συνείδησης που προχωρεί έως την αληθή γνώση, ή ως η οδός της ψυχής, η οποία διατρέχει τη χορεία των μορφωμάτων της ως να επρόκειτο για σταθμούς προδιαγεγραμμένους από την ίδια της τη φύση – προκειμένου μέσω της ολοκληρωμένης εμπειρίας του εαυτού της να φτάσει στη γνώση τού τι είναι αυτή η ίδια καθ' εαυτήν και αποκαθαιρόμενη να καταστεί πνεύμα.

νες περιόδους χρήσης της λέξεως «πνεύμα»· η χροιά αυτή, ωστόσο, ενυπάρχει και στο ίδιο το Geist, που καθιερώνεται φιλοσοφικά ως γερμανική απόδοση του λατινικού spiritus, το οποίο με τη σειρά του αποδίδει το αρχαιοελληνικό πνεύμα (βλ. και *Historisches Wörterbuch der Philosophie*. Basel: Schwabe, τ. 3, σ. 154-203). Μια αντίστοιχη χροιά ενυπάρχει ωστόσο και στην έννοια του «νου», αν λάβουμε υπόψη μας τον Αναξαγόρα, τον αριστοτελικό θείο νου και τον Πλωτίνο. Η κατάταξη των υποστηρικτών της εκδοχής «πνεύμα» στους «θε-

[78.] Das natürliche Bewußtsein wird sich erweisen, nur Begriff des Wissens oder nicht reales Wissen zu sein. In dem es aber unmittelbar sich vielmehr für das reale Wissen hält, so hat dieser Weg für²¹ es negative Bedeutung, und ihm gilt das vielmehr für Verlust seiner selbst, was die Realisierung des Begriffs ist; denn es verliert auf diesem Wege seine Wahrheit.

Η φυσική συνείδηση θ' αποδειχθεί ότι είναι μόνο έννοια της γνώσης ή ότι δεν είναι ρεαλιστική γνώση. Αλλά με το να θεωρεί τον εαυτό της άμεσα ως την ρεαλιστική γνώση, αυτός ο δρόμος έχει μια αρνητική σημασία γι' αυτή, και ό,τι είναι η ρεαλιστική πραγμάτωση της έννοιας, γι' αυτήν σημαίνει μάλλον απώλεια του ίδιου του εαυτού της· γιατί στο δρόμο τούτο αυτή υφίσταται την απώλεια της αλήθειας της.

ολογίζοντες» είναι επομένως ατυχής. Όπως το γερμανικό Geist, έτσι και το νεοελληνικό «πνεύμα» έχει διανύσει και ολοκληρώσει μια μακρά πορεία εκκοσμίκευσης, η οποία αποτυπώνεται ευκρινώς στη σημερινή χρήση των δύο εννοιών. Μια παρόμοια πορεία εκκοσμίκευσης έχει διαγράψει η έννοια και κατά την εγελιανή χρήση της, με εκκίνηση τα πρώιμα Νεανικά θεολογικά γραπτά και κατάληξη το τρίτο μέρος της *Εγκυκλοπαίδειας* (Philosophie des Geistes). Πρέπει άραγε να αποδίδουμε το Geist στα πρώιμα κείμενα ως «πνεύμα» και στα ώριμα ως «νου»; Και γενικότερα: πόσο φτωχότερη θα ήταν η φιλοσοφική εννοιολογία, αν το θεολογικό παρελθόν μιας έννοιας καθιστούσε τη χρήση της απαγορευμένη;

Εν όψει της αρχαίας Ελληνικής, δεν χρειάζεται βέβαια η επίκληση από τον Γ.Φ. του «διευθυντή του Αρχείου Εγέλου του Μπόχουμ» για να πεισθούμε ότι στο Geist θα αντιστοιχούσε ο «νους» (αφού το «πνεύμα» στην αρχαία Ελληνική δηλώνει μόνο την «πνοή»). Σήμερα όμως προφανώς δεν μεταφράζουμε στην αρχαία αλλά στη νέα Ελληνική, στο πλαίσιο της οποίας το «πνεύμα» έχει «καθαρθεί» από τη θεολογική προέλευσή του. Ας απεμπλακούμε λοιπόν από σκιμαχίες: Ο Χέγκελ δεν μας ενδιαφέρει, ούτε θα μπορούσε να μας ενδιαφέρει, ως «θεολόγος». Με τα λόγια του πρώιμου Χάιντεγκερ: «κάθε φιλοσοφία είναι κατά βάση αθείστική [...], αποτελεί, θεολογικώς ειπείν, μια ψήφο ένστασης ενάντια στον Θεό [eine Handaufhebung gegen Gott]» (*Phänomenologische Interpretationen zu Aristoteles*, GA 62, σ. 363). Η επιλογή μεταξύ «πνεύματος» και «νου» πρέπει λοιπόν να γίνει αποκλειστικά βάσει της καταλληλότητας και της δυνατότητας των δύο όρων να καλύψουν το βάθος και το εύρος του εγελιανού Geist. Πιστεύουμε λοιπόν ότι ο «νους» παραπέμπει αποκλειστικά στην υποκειμενική

Η φυσική συνείδηση θ' αποδειχθεί μόνον έννοια του επίσταμαι, δηλαδή μη πραγματικό επίσταμαι. Εφ' όσον όμως άμεσα νομίζει ότι είναι πολλώ μάλλον το πραγματικό επίσταμαι, ο δρόμος έχει κατ' αυτήν αρνητική σημασία, και ό,τι είναι πραγματοποίηση της έννοιας ισχύει γι' αυτήν μάλλον ως απώλεια του εαυτού της· διότι σ' αυτό τον δρόμο χάνει την αλήθεια της.

Η φυσική συνείδηση θα αποδειχθεί ότι αποτελεί μόνο έννοια της γνώσης, όχι πραγματική γνώση. Καθώς όμως ως πραγματική γνώση, αυτή η οδός [της Φαινομενολογίας] έχει γι' αυτήν αρνητική σημασία· η πραγμάτωση της έννοιας αποτελεί για τη φυσική συνείδηση την απώλεια του εαυτού της, καθώς πάνω σε αυτή την οδό χάνει την αλήθεια της.

διάσταση του Geist, καλύπτοντας νοηματικά μόνο αυτό που η Εγκυκλοπαίδεια αποκαλεί subjektiver Geist (προκειμένου να πραγματευθεί θέματα που θα επιγράφαμε με τους όρους της ανθρωπολογίας και της ψυχολογίας). Μόνο η εκδοχή «πνεύμα», αντίθετα, μπορεί να συμπεριλάβει και τη νοηματική πτυχή του objektiver Geist, μορφές του οποίου αποτελούν το δίκαιο, η ηθικότητα (Moralität) και το ήθος (Sittlichkeit) ως κοινωνικά πραγματωμένη ελευθερία, καθώς και του absoluter Geist της τέχνης, τη θρησκείας και της φιλοσοφίας. Είναι άραγε τυχαίο ότι ο Baille στη μετάφρασή του, όταν φτάνει στο κεφ. VI της Φαινομενολογίας, αναγκάζεται να μεταφράζει το Geist ως spirit;

Ο «νους» στη νέα Ελληνική είναι πάντοτε νους ενός υποκειμένου, ενώ το «πνεύμα» μπορεί να είναι συλλογικό, εξωτερικευμένο, ή και καθολικό πνεύμα μιας κοινότητας ή μιας εποχής. Δεν είναι προφανής η στρέβλωση που θα επέφερε η απόδοση, π.χ., του Weltgeist ως «παγκόσμιου νου», αντί του «παγκοσμίου πνεύματος»; Ή μήπως μπορούμε να αποδώσουμε το Volksgeist ως «νου ενός λαού»; Εν όψει όλων αυτών, η επισήμανση του Γ.Φ. ότι το 1806-07 ο Χέγκελ διδάξε τη Φαινομενολογία με τον τίτλο *Phaenomenologia mentis* δεν μπορεί να θεωρηθεί αποφασιστική. Επιμένουμε λοιπόν ότι τόσο η ιστορική προέλευση της έννοιας του Geist όσο και η νοηματική ευρύτητα που αυτή λαμβάνει κατά την εξέλιξη της εγγελιανής σκέψης καθιστούν επιβεβλημένη την απόδοσή της με «πνεύμα».

21 Η αρνητική σημασία δεν είναι κάτι που ισχύει «κατά» τη φυσική συνείδηση (Γ.Φ.), αποτελώντας έτσι άποψή της, αλλά προκύπτει «για» αυτήν, ως πραγματική απώλεια του εαυτού της. Με άλλα λόγια: το für σημαίνει «διά, για» και όχι «κατά».

Er kann deswegen als der Weg des *Zweifels* angesehen werden oder eigentlicher als der Weg der Verzweiflung; auf ihm geschieht nämlich nicht das, was unter Zweifeln verstanden zu werden pflegt, ein Rütteln an dieser oder jener vermeinten Wahrheit, auf welches ein gehöriges Wiederver-schwinden des Zweifels und eine Rückkehr zu jener Wahrheit erfolgt, so daß am Ende die Sache genommen wird wie vorher. Sondern er ist die bewußte Einsicht in die Unwahrheit des erscheinenden Wissens, dem dasjenige das Reellste ist, was in Wahrheit vielmehr nur der nicht realisierte Begriff ist. Dieser sich vollbringende Skeptizismus ist darum auch nicht dasjenige, womit wohl der ernsthafte Eifer um Wahrheit und Wissenschaft sich für diese fertig gemacht und ausgerüstet zu haben wähnt; nämlich mit dem *Vorsatze*,²² in der Wissenschaft auf die Autorität [hin] sich den Gedanken anderer nicht zu ergeben, sondern alles selbst zu prüfen und nur der eigenen Überzeugung zu folgen oder, besser noch, alles selbst zu produzieren und nur die eigene Tat für das Wahre zu halten. Die Reihe seiner Gestaltungen, welche das Bewußtsein auf diesem Wege durchläuft,

Γι αυτό και ο δρόμος αυτός μπορεί να θεωρηθεί ως ο δρόμος της αμφιβολίας ή ακριβέστερα ως ο δρόμος της απελπισίας· γιατί ό,τι συμβαίνει εδώ, δεν είναι αυτό που συνήθως καταλαβαίνει κανείς, όταν κάνει χρήση της λέξης αμφιβολία, δηλ. μια ταλάντευση γύρω από τη μια ή την άλλη υποτιθέμενη αλήθεια, της οποίας έπεται μια ανάλογη εξέλιξη της αμφιβολίας και μια επιστροφή σ' εκείνη την αλήθεια ξανά, έτσι που στο τέλος της διαδικασίας το Πράγμα να λαμβάνεται όπως ήταν στην αρχή. Απεναντίας, αυτός ο δρόμος είναι η κατά συνειδητό τρόπο νοητική διείσδυση στην αναλήθεια της φαινομενικής γνώσης, για την οποία η υπέρτατη ρεαλιστική πραγματικότητα είναι μάλλον εκείνο το οποίο σ' αλήθεια είναι μόνο η μη ρεαλιστικά πραγματωμένη έννοια. Αυτός συνεπώς ο εν πλήρει ωριμότητα Σκεπτικισμός δεν είναι εκείνο, με το οποίο ένας πραγματικός ζήλος για αλήθεια και επιστήμη φαντάζεται ότι έχει εφοδιαστεί και εξοπλισθεί για να τις υπηρετήσει: η σταθερή απόφαση δηλ. μέσα στους κόλπους της επιστήμης να μην ενδώσει στην αυθεντία διανοημάτων άλλων, αλλά ο ίδιος να εξετάζει το καθετί και ν' ακολουθεί μόνο τη δική του πεποίθηση, ή ακόμα καλύτερα, να τα παράγει όλα μόνος του και να θεωρεί ως αληθές μόνο αυτό που ο ίδιος πράττει. Η σειρά των διαμορφώσεων, που διατρέχει η συνείδηση κατά μήκος αυτού του δρόμου,

22 Η λέξη *Vorsatz* σημαίνει «πρόθεση, επιδίωξη» και όχι «σταθερή απόφαση» (Δ.Τ.).

Αυτός μπορεί συνεπώς να ιδωθεί ως ο δρόμος της αμφιβολίας ή ακριβέστερα ως ο δρόμος της απόγνωσης: πράγματι σ' αυτό τον δρόμο δεν συμβαίνει ό,τι συνήθως εννοείται ως αμφιβολία, ο κλονισμός της τάδε ή δείνα νομιζομένης αλήθειας που τον διαδέχεται η προσήκουσα επανεξαφάνιση της αμφιβολίας και επιστροφή στην αλήθεια εκείνη, οπότε το θέμα εκλαμβάνεται στο τέλος όπως πρώτα. Αντίθετα ο δρόμος είναι η συνειδητή διάγνωση της αναλήθειας του φαινομένου επίσταμαι, που θεωρεί ως το πραγματικότερο εκείνο που στ' αλήθεια είναι πολλώ μάλλον μόνον η απραγματοποίητη έννοια. Αυτός ο αυτεπιτελούμενος σκεπτικισμός δεν είναι άρα ούτε αυτό με το οποίο ο εμβριθής ζήλος για την αλήθεια και την επιστήμη σίγουρα φαντάζεται ότι έχει ετοιμασθεί και εξοπλισθεί γι' αυτές: δεν είναι η πρόθεση, εννοείται, στην επιστήμη, να μην ακολουθεί κανείς την αυθεντία παραδιδόμενος στις σκέψεις άλλων, άλλα να ελέγχει τα πάντα μόνος του και ν' ακολουθεί μόνο την δική του πεποίθηση ή, ακόμη καλύτερα, να παράγει τα πάντα μόνος του και να λογίζεται μόνο το δικό του έργο ως αλήθεια. Η σειρά των σχηματισμών της, που η συνείδηση διατρέχει σ' αυτό τον δρόμο,

Γι' αυτό και μπορεί να ιδωθεί ως οδός της αμφιβολίας, ή ορθότερα ως οδός της απελπισίας: πάνω της δεν συμβαίνει αυτό που είθισται να κατανοούμε ως αμφιβολία, δηλαδή η αμφισβήτηση αυτής ή εκείνης της υποτιθέμενης αλήθειας – για να ακολουθήσει (ως αρμόζει) η εκ νέου εξαφάνιση της αμφιβολίας και η επιστροφή σε εκείνη την αλήθεια, με αποτέλεσμα τελικά το πράγμα να λαμβάνεται όπως και στην αρχή. Η οδός αυτή συνιστά αντίθετα συνειδητή επίγνωση της αναλήθειας της φαινομένης γνώσεως, η οποία θεωρεί ως πλέον πραγματικό εκείνο που τώντι δεν είναι παρά μια έννοια που δεν έχει πραγματωθεί. Αυτός ο σκεπτικισμός που ολοκληρώνει εαυτόν δεν ταυτίζεται επομένως με την προετοιμασία και τον εξοπλισμό που φαντάζεται ότι διαθέτει ο περισπούδαστος ζήλος για την αλήθεια και την επιστήμη, δηλαδή με την πρόθεση εντός της επιστήμης να μην υποτάσσεται κανείς στις σκέψεις των άλλων λόγω της αυθεντίας, αλλά να ελέγχει ο ίδιος τα πάντα και να ακολουθεί μόνο την ίδια πεποίθηση ή, ακόμη καλύτερα, να παράγει ο ίδιος τα πάντα και να θεωρεί αληθινή μόνο τη δική του πράξη. Η χροεία των μορφωμάτων που διατρέχει η συνείδηση σε αυτή την οδό

ist vielmehr die ausführliche Geschichte der *Bildung* des Bewußtseins selbst zur Wissenschaft.²³ Jener Vorsatz stellt die Bildung in der einfachen Weise des Vorsatzes als unmittelbar abgetan und geschehen vor; dieser Weg aber ist gegen diese Unwahrheit die wirkliche Ausführung. Der eigenen Überzeugung folgen ist allerdings mehr, als sich der Autorität ergeben; aber durch die Verkehrung des Dafürhaltens aus Autorität in Dafürhalten aus eigener Überzeugung ist nicht notwendig der Inhalt desselben geändert und an die Stelle des Irrtums Wahrheit getreten. Auf die Autorität anderer oder aus eigener Überzeugung im Systeme des Meinens und des Vorurteils zu stecken, unterscheidet sich voneinander allein durch die Eitelkeit, welche der letzteren Weise beiwohnt. Der sich auf den ganzen Umfang des erscheinenden Bewußtseins richtende Skeptizismus macht dagegen den Geist erst geschickt zu prüfen, was Wahrheit ist, indem er eine Verzweiflung an den sogenannten natürlichen Vorstellungen, Gedanken und Meinungen zustande bringt, welche es gleichgültig ist, eigene oder fremde zu nennen,

είναι μάλλον η διεξοδική ιστορία της μόρφωσης της ίδιας της συνείδησης στο επίπεδο της επιστήμης. Εκείνη η σταθερή απόφαση παρυσιάζει τη διαδικασία της μόρφωσης ως άμεσα τετελεσμένη και περαιωμένη υπό την απλή μορφή μιας απόφασης· αλλά σε αντίθεση μ' αυτή την αναλήθεια, τούτος ο δρόμος είναι η πραγματική ανάπτυξη. Το ν' ακολουθεί κανείς τη δική του πεποίθηση έχει αναμφίβολα μεγαλύτερη αξία από το να ενδίδει στην αυθεντία· αλλά η μεταστροφή της θεμελιωμένης στην αυθεντία γνώμης σε θεμελιωμένη στην προσωπική πεποίθηση γνώμη δεν αλλοιώνει κατ' αναγκαιότητα το περιεχόμενο της γνώμης και δεν σημαίνει ότι η αλήθεια περνάει κατ' ανάγκη στη θέση της πλάνης. Η διαφορά, στα πλαίσια του συστήματος του νομίζειν και της προκατάληψης, ανάμεσα στο προσκολλημένο στην αυθεντία άλλων και σ' εκείνο που βασίζεται στην προσωπική του πεποίθηση, βρίσκεται μόνο στη μεταίωροσύνη που ενυπάρχει στην τελευταία άποψη. Ο Σκεπτικισμός απεναντίας, που στρέφεται ενάντια σ' όλο το φάσμα της φαινομενικής συνείδησης, καθιστά το πνεύμα για πρώτη φορά ικανό να εξετάζει τι είναι αλήθεια, με το να προκαλεί μια κατάσταση απελπισίας γύρω από τις λεγόμενες φυσικές αντιλήψεις, σκέψεις και γνώμες, αδιάφορο αν αυτές ονομάζονται προσωπικές ή ξένες·

23 Η Bildung σημαίνει «μόρφωση, παιδεία, καλλιέργεια». Ο χρήση της λέξης εδώ δηλώνει ότι η Φαινομενολογία θα εκθέσει μια μετάβαση, έναν διαμορφωτικό μετασχηματισμό: τον τρόπο «(δια)μόρφωσης» των μορφών της συνείδησης σε (zur) ολοκληρωμένη, συγκροτημένη επιστήμη.

είναι πολλώ μάλλον η διεξοδική ιστορία της παιδείας της ίδιας της συνείδησης στην επιστήμη. Εκείνη η πρόθεση παρασταίνει την παιδεία, με τον απλό τρόπο της πρόθεσης, ως άμεσα περατωμένη και τετελεσμένη· όμως τούτος ο δρόμος είναι, εν αντιθέσει προς αυτή την αναλήθεια, η ενεργώς πραγματική εκτέλεση. Το ν' ακολουθεί κανείς την δική του πεποίθηση είναι σίγουρα προτιμότερο από το να παραδίδεται στην αυθεντία· αλλ' η μετατροπή τού νομίζω εξ αυθεντίας σ' ένα νομίζω εξ ίδιας πεποιθήσεως δεν αλλάζει κατ' ανάγκη το νομιζόμενο περιεχόμενο, οπότε δεν μπαίνει έτσι κατ' ανάγκη η αλήθεια στην θέση του λάθους. Η επαφιέμενη στην αυθεντία άλλων ή η εξ ίδιας πεποιθήσεως εμμονή στο σύστημα της δοξασίας και της προκατάληψης διακρίνονται η μία από την άλλη μονάχα από την ματαιοδοξία που ενυπάρχει στον δεύτερο τρόπο. Ο σκεπτικισμός που κατευθύνεται προς όλη την έκταση της φαινομένης συνείδησης είναι αντίθετα το μόνο που καθιστά τον νου επιδέξιο να ελέγξει τι είναι αλήθεια, εφ' όσον οδηγεί σε απόγνωση για τις λεγόμενες φυσικές παραστάσεις, σκέψεις και δοξασίες, που είναι αδιάφορο αν θα τις πούμε δικές μας ή ξένες

αποτελεί πολλώ μάλλον τη διεξοδική ιστορία τής (δια)μόρφωσης της ίδιας τής συνείδησης σε επιστήμη. Εκείνη η πρόθεση παριστά, με τον απλοϊκό τρόπο που χαρακτηρίζει κάθε πρόθεση, τη μόρφωση ως άμεσα περαιωμένη και συντελεσμένη· σε αντίθεση με τούτη την αναλήθεια, αυτή η οδός αποτελεί την πραγματική εκπλήρωση [της πρόθεσης]. Το να ακολουθεί κανείς την ίδια πεποίθηση έχει μεν μεγαλύτερη αξία από την υποταγή στην αυθεντία· όμως η μεταστροφή της δοξασίας που στηρίζεται στην αυθεντία σε δοξασία που στηρίζεται στην ίδια πεποίθηση δεν μεταβάλλει κατ' ανάγκη το περιεχόμενο της δοξασίας, δεν αντικαθιστά την πλάνη με αλήθεια. Η προσκόλληση στο σύστημα [= πλαίσιο] της δόξας και της προκατάληψης λόγω της αυθεντίας των άλλων και η προσκόλληση σε αυτό εξ ίδιας πεποιθήσεως διαφέρουν μόνο κατά τη ματαιοδοξία που ενυπάρχει στη δεύτερη εκδοχή. Ο σκεπτικισμός που κατευθύνεται προς το σύνολο της έκτασης της φαινομένης συνείδησεως καθιστά, αντίθετα, το πνεύμα για πρώτη φορά ικανό να ελέγξει τι είναι αλήθεια, καθώς προκαλεί μια απελπισία για τις λεγόμενες φυσικές αντιλήψεις, σκέψεις και γνώμες – αδιάφορο αν αυτές ονομαστούν δικές μας ή ξένες.

und mit welchen das Bewußtsein, das *geradezu* ans Prüfen geht, noch erfüllt und behaftet, dadurch aber in der Tat dessen unfähig ist, was es unternehmen will.

[79.] Die *Vollständigkeit* der Formen des nicht realen Bewußtseins wird sich durch die Notwendigkeit des Fortganges²⁴ und Zusammenhanges selbst ergeben. Um dies begreiflich zu machen, kann im allgemeinen zum voraus bemerkt werden, daß die Darstellung des nicht wahrhaften Bewußtseins in seiner Unwahrheit nicht eine bloß negative Bewegung ist. Eine solche einseitige Ansicht hat das natürliche Bewußtsein überhaupt von ihr; und ein Wissen, welches diese Einseitigkeit zu seinem Wesen macht, ist eine der Gestalten des unvollendeten Bewußtseins, welche in den Verlauf des Weges selbst fällt und darin sich darbieten wird. Sie ist nämlich der Skeptizismus, der in dem Resultate nur immer das *reine Nichts* sieht und davon abstrahiert, daß dies Nichts bestimmt das Nichts *dessen* ist, *woraus es resultiert*. Das Nichts ist aber nur, genommen als das Nichts dessen, woraus es herkommt, in der Tat das wahrhafte Resultat; es ist hiermit selbst ein *bestimmtes* und hat einen *Inhalt*.

24 Η λέξη Fortgang σημαίνει «πορεία, εξέλιξη», η οποία ενίοτε μπορεί να είναι και αρνητική. Δεν εμπεριέχει αναγκαστικά το θετικό αξιολογικό πρόσημο

αντιλήψεις με τις οποίες η συνείδηση που αρχίζει αμέσως να καταπιάνεται με την εξέταση [της αλήθειας] είναι ακόμα φορτισμένη και επιφορτισμένη έτσι, ώστε να είναι στην πράξη ανίκανη να πραγματοποιήσει το έργο, με το οποίο θέλει να καταπιάνεται.

Το ολοκληρωμένο σύστημα των μορφών της μη ρεαλιστικής συνείδησης θα αναδυθεί μέσα από την αναγκαιότητα της εξέλιξης και της συνοχής των ίδιων των μορφών. Για να το κάνουμε πιο κατανοητό μπορούμε προκαταρκτικά να παρατηρήσουμε εν γένει ότι η παρουσίαση της μη αληθούς συνείδησης μέσα στην αναλήθεια της δεν είναι μόνο μια αρνητική διαδικασία. Η φυσική συνείδηση έχει εν γένει μια τέτοια μονομερή άποψη γι' αυτή και μια γνώση, η οποία αναγορεύει σε ουσία της τούτη τη μονομέρεια, η ίδια είναι μια από τις μορφές της ατελούς συνείδησης, η οποία λαμβάνει χώρα στη διόδευση αυτού του δρόμου και θα γίνει αντικείμενο παρουσίας εν ευθέτω χρόνω. Αυτή δηλ. είναι ο Σκεπτικισμός, ο οποίος πάντα, μέσα στο αποτέλεσμα, βλέπει μόνο το καθαρό μηδέν και κάνει αφαίρεση του γεγονότος ότι αυτό το μηδέν είναι σίγουρα το μηδέν εκείνου από το οποίο αυτό ανακύπτει. Αλλά το μηδέν, ληφθέν μόνο ως το μηδέν εκείνου από το οποίο αυτό ανακύπτει, στην πράξη δεν είναι παρά το αληθινό αποτέλεσμα, αυτό το ίδιο είναι εν τοιαύτη περιπτώσει ένα προσδιορισμένο μηδέν και έχει ένα περιεχόμενο.

και από τις οποίες συνεχίζει να είναι γεμάτη και να επηρεάζεται η συνείδηση που προβαίνει κατ' ευθείαν στον έλεγχο, όντας ως εκ τούτου στην πραγματικότητα ανίκανη για ό,τι θέλει να επιχειρήσει.

Η πληρότητα των μορφών της μη πραγματικής συνείδησης θα προκύψει από την ίδια την αναγκαιότητα της προόδου και της συνοχής. Για να γίνει αυτό κατανοητό, μπορεί να παρατηρηθεί γενικά εκ προοιμίου ότι η έκθεση της μη αληθινής συνείδησης ως προς την αναλήθειά της δεν είναι μία μόνο και μόνο αρνητική κίνηση. Μια τέτοια μονόπλευρη άποψη έχει γενικά η φυσική συνείδηση για δαύτην· και μία επίγνωση που αναδεικνύει ως ουσία της την εν λόγω μονομέρεια είναι ένα από τα σχήματα της ατελούς συνείδησης, που εντάσσεται στην ίδια την πορεία του δρόμου και θα προκύψει εκεί. Είναι ακριβώς ο σκεπτικισμός, ο οποίος βλέπει πάντα στο αποτέλεσμα μόνο το καθαρό μηδέν και κάμνει αφαίρεση από το γεγονός ότι τούτο το μηδέν είναι συγκεκριμένα το μηδέν εκείνου, του οποίου είναι αποτέλεσμα. Αλλά μόνο το μηδέν που εκλαμβάνεται ως το μηδέν αυτού από το οποίο προέρχεται είναι όντως το αληθινό αποτέλεσμα· είναι έτσι κάτι ορισμένο κι έχει ένα περιεχόμενο.

της «προόδου» (Γ.Φ.), ούτε χρειάζεται τον αναδιπλασιασμό της «προχωρητικής πορείας» (Δ.Τ. – βλ. και στην επόμενη σελίδα).

Όταν [αντίθετα] η συνείδηση αρχίζει κατευθείαν τον έλεγχο, παραμένει γεμάτη και εξαρτώμενη από αυτές τις αντιλήψεις, με αποτέλεσμα στην πραγματικότητα να αδυνατεί να πραγματώσει την επιδίωξή της.

Η πληρότητα των μορφών της μη πραγματικής συνείδησης θα προκύψει από την ίδια την αναγκαία εξέλιξη και συνοχή τους. Για να γίνει τούτο κατανοητό, μπορούμε σε γενικές γραμμές να παρατηρήσουμε εκ των προτέρων ότι η έκθεση της αναλήθειας της αληθούς συνείδησης δεν αποτελεί μια αποκλειστικά αρνητική κίνηση. Μια τέτοια μονομερής θεώρηση προέρχεται από τη φυσική συνείδηση· και μια γνώση που εγκολπώνεται ως ουσία της αυτήν τη μονομέρεια αποτελεί μία από τις μορφές της ατελούς συνείδησης που ανήκει στην ίδια τη διαδρομή και που θα εκτεθεί εν καιρώ: Πρόκειται για το σκεπτικισμό, ο οποίος ουδέποτε βλέπει αποτέλεσμα άλλο από το καθαρό μηδέν, παραβλέποντας ότι αυτό το μηδέν είναι ορισμένως το μηδέν εκείνου από το οποίο προέρχεται. Το μηδέν είναι όμως πράγματι αληθές αποτέλεσμα μόνο ως μηδέν εκείνου από το οποίο προέρχεται· είναι έτσι και το ίδιο προσδιορισμένο, έχει περιεχόμενο.

Der Skeptizismus, der mit der Abstraktion des Nichts oder der Leerheit endigt, kann von dieser nicht weiter fortgehen, sondern muß es erwarten, ob und was ihm etwa Neues sich darbietet, um es in denselben leeren Abgrund zu werfen. Indem dagegen das Resultat, wie es in Wahrheit ist, aufgefaßt wird, als *bestimmte* Negation, so ist damit unmittelbar eine neue Form entsprungen und in der Negation der Übergang gemacht, wodurch sich der Fortgang²⁴ durch die vollständige Reihe der Gestalten von selbst ergibt.

[80.] Das *Ziel* aber ist dem Wissen ebenso notwendig als die Reihe des Fortganges²⁴ gesteckt; es ist da, wo es nicht mehr über sich selbst hinausgehen nötig hat, wo es sich selbst findet und der Begriff dem Gegenstande, der Gegenstand dem Begriffe entspricht. Der Fortgang²⁴ zu diesem Ziele ist daher auch unaufhaltsam, und auf keiner früheren Station ist Befriedigung zu finden. Was auf ein natürliches Leben beschränkt ist, vermag durch sich selbst nicht über sein unmittelbares Dasein hinauszugehen; aber es wird durch ein Anderes darüber hinausgetrieben, und dies Hinausgerissenwerden ist sein Tod. Das Bewußtsein aber ist für sich selbst sein *Begriff*, dadurch unmittelbar das Hinausgehen über das Beschränkte

Ο Σκεπτικισμός, ο οποίος τελειώνει με την αφαίρεση του μηδενός και της κενότητας, δεν μπορεί να πάει πιο μακριά, αλλά πρέπει να αναμένει έως ότου εμφανισθεί σ' αυτόν κάτι νέο, για να το ρίξει και αυτό στην ίδια κενή άβυσσο. Αν απεναντίας το αποτέλεσμα συλλαμβάνεται όπως είναι στ' αλήθεια, σαν μια προσδιορισμένη άρνηση, τότε ανακύπτει άμεσα μια νέα μορφή, και μέσα στην άρνηση πραγματοποιείται η μετάβαση, διά της οποίας τελείται, χάρη στην ολοκληρωμένη σειρά των μορφών [της συνείδησης], η αυθόρμητη προχωρητική πορεία.

Αλλά ο σκοπός είναι για τη γνώση εξίσου κατ' αναγκαιότητα σταθερός όσο και η σειρά της προόδου· αυτό είναι και το σημείο, όπου η γνώση δε χρειάζεται πλέον να χωρήσει πέραν του ίδιου του εαυτού της, όπου αυτή βρίσκει τον εαυτό της, όπου η έννοια αντιστοιχεί στο αντικείμενο και το αντικείμενο στην έννοια. Γι αυτό και η προχωρητική πορεία προς το σκοπό αυτό είναι επίσης ασυγκράτητη και δεν μπορεί να ικανοποιηθεί με κανένα προγενέστερο σταθμό. Ό,τι είναι περιορισμένο στα πλαίσια μιας φυσικής ζωής, δεν μπορεί απ' εαυτού να χωρήσει εκείθεν της άμεσης ύπαρξής του· αλλ' αυτό ωθείται πέραν τούτης από ένα άλλο, και αυτό το βιαίως από την κατάσταση του εκριζωμένο Είναι έχει ως επακόλουθο το θάνατό του. Η συνείδηση είναι όμως για τον ίδιο τον εαυτό της η έννοιά του, έτσι είναι άμεσα η πράξη υπέρβασης του περιορισμού

Ο σκεπτικισμός που τερματίζει στην αφαίρεση του μηδενός ή του κενού δεν μπορεί να προχωρήσει πέραν αυτής, θα περιμένει μην του προκύψει τίποτε νέο και τι θάνατο αυτό, για να το ρίξει στην ίδια κενή άβυσσο. Άπαξ κι αντιληφθούμε το αποτέλεσμα, αντίθετα, όπως είναι στ' αλήθεια, ως ορισμένη άρνηση, μία νέα μορφή έχει άμεσα ανακύψει κι έχει συντελεσθεί εντός άρνησης η μετάβαση, οπότε η πρόοδος διά της πλήρους σειράς των σχημάτων προκύπτει απ' εαυτής.

Όμως ο στόχος διαγράφεται για το επίσταμα το ίδιο αναγκαία όσο η σειρά της προόδου· είναι εκεί όπου αυτό δεν έχει πλέον ανάγκη να βγει από τον εαυτό του, όπου βρίσκει τον εαυτό του, η έννοια αντιστοιχεί στο αντικείμενο και το αντικείμενο στην έννοια. Άρα η πρόοδος προς αυτό τον στόχο είναι και ακατάπαυστη, και δεν βρίσκεται ικανοποίηση σε κανέναν προγενέστερο σταθμό. Ό,τι είναι περιορισμένο σε μία φυσική ζωή αδυνατεί να βγει απ' εαυτού από την άμεση υπαρκτή του· αλλά κάτι άλλο το βγάζει από αυτήν, και τούτη η έξωση είναι ο θάνατός του. Η συνείδηση, όμως, είναι κατά τον εαυτό της η έννοιά της, οπότε η ίδια είναι άμεσα η υπέρβαση του περιορισμένου

Ο σκεπτικισμός που καταλήγει στην αφαίρεση του μηδενός ή του κενού αδυνατεί να προχωρήσει πιο πέρα, αλλά αναγκάζεται να περιμένει μήπως του δοθεί κάτι νέο, ώστε να το ρίξει κι αυτό στην ίδια κενή άβυσσο. Όταν, αντίθετα, το αποτέλεσμα συλλαμβάνεται όπως πραγματικά έχει, ως προσδιορισμένη άρνηση, τότε προκύπτει άμεσα μια νέα μορφή, ενώ μέσα στην άρνηση επιτελείται η μετάβαση, μέσω της οποίας η διαπόρευση της πλήρους χορείας των μορφών προκύπτει απ' εαυτής.

Όμως ο σκοπός έχει τεθεί για τη γνώση με τρόπο τόσο αναγκαίο όσο και η χορεία της εξέλιξης [των μορφωμάτων της συνείδησης]: είναι το σημείο όπου η γνώση δεν χρειάζεται πλέον να προχωρήσει πέραν εαυτής, το σημείο όπου συναντά εαυτήν, όπου η έννοια συμφωνεί με το αντικείμενο και το αντικείμενο με την έννοια. Γι' αυτό και η εξέλιξη προς αυτόν το σκοπό είναι ακατάπαυστη, δεν βρίσκει ικανοποίηση σε κανέναν από τους προηγούμενους σταθμούς. Ό,τι περιορίζεται στα όρια του φυσικού βίου αδυνατεί να προχωρήσει απ' εαυτού πέρα από την άμεση υπαρκτή του· ωθείται πέραν αυτής από ένα έτερον, και τούτη η εξέλιξη είναι ο θάνατός του. Όμως η συνείδηση αποτελεί για τον ίδιο της τον εαυτό την έννοιά της, και άρα με τρόπο άμεσο υπέρβαση του περιορισμένου·

und, da ihm dies Beschränkte angehört, über sich selbst; mit dem Einzelnen ist ihm zugleich das Jenseits gesetzt, wäre es auch nur, wie im räumlichen Anschauen, *neben* dem Beschränkten. Das Bewußtsein leidet also diese Gewalt, sich die beschränkte Befriedigung zu verderben, von ihm selbst. Bei dem Gefühle dieser Gewalt mag die Angst vor der Wahrheit wohl zurücktreten²⁵ und sich dasjenige, dessen Verlust droht, zu erhalten streben. Sie kann aber keine Ruhe finden, es sei, daß sie in gedankenloser Trägheit stehen bleiben will – der Gedanke verkümmert die Gedankenlosigkeit, und seine Unruhe stört die Trägheit– oder daß sie als Empfindsamkeit sich befestigt, welche alles in *seiner Art gut* zu finden versichert; diese Versicherung leidet ebenso Gewalt von der Vernunft, welche gerade darum etwas nicht gut findet, insofern es eine Art ist. Oder die Furcht der Wahrheit mag sich²⁶ vor sich und anderen hinter dem Scheine verbergen,

και, επειδή αυτός ο περιορισμός τής προσιδιάζει, αυτή είναι η πράξη υπέρβασης του ίδιου του εαυτού της. Με την ενική ύπαρξη είναι τεθειμένο ταυτόχρονα για τη συνείδηση το επέκεινα, ακόμη και αν αυτή ήταν μόνο δίπλα-δίπλα με τον περιορισμό, όπως στην περίπτωση της επόπτευσης του χώρου. Η συνείδηση λοιπόν υπομένει τούτη τη βία, που εκπορεύεται απ' αυτή την ίδια, μια βία, με την οποία αυτή αφανίζει την περιορισμένη της ικανοποίηση. Όταν η συνείδηση αισθάνεται αυτή τη βία, η αγωνία μπορεί να την αναγκάσει κάλλιστα σε αναδίπλωση μπροστά στην αλήθεια και να την κάνει να στρέψει την προσοχή της στη διατήρηση για τον εαυτό της εκείνου, το οποίο κινδυνεύει ν' απολέσει. Αλλ' αυτή η αγωνία δεν μπορεί να καθησυχάσει: αν θέλει να εμμένει σε μια κατάσταση άσκεπτης νωθρότητας, τότε η σκέψη διαταράσσει την ασκεψία και η ανησυχία της αναστατώνει τη νωθρότητα: ή αν περιχαράκωνεται μέσα σε μια ορισμένη μορφή αισθηματικότητας, η οποία μας διαβεβαιώνει ότι όλα είναι καλά μέσα στο είδος τους, σ' αυτή την περίπτωση η διαβεβαίωση υφίσταται εξίσου βία από την πλευρά του Λόγου, ο οποίος, ακριβώς επειδή κατιτί είναι ένα είδος, δεν το βρίσκει καλό. Ή πάλι ο φόβος της αλήθειας μπορεί να οδηγήσει τη συνείδηση να κρύπτεται από τον εαυτό της και τους άλλους με το πρόσχημα

25 Αυτή που αισθάνεται τη βία δεν είναι «η αγωνία» (Γ.Φ.), αλλά «η συνείδηση». Και αυτή που υποχωρεί ή αναδιπλώνεται δεν είναι «η συνείδηση»

και –αφού αυτό το περιορισμένο τής ανήκει– του εαυτού της· με το καθέκαστον τίθεται συνάμα γι' αυτήν το επέκεινα, έστω μόνον, όπως στην χωρική εποπτεία, δίπλα στο περιορισμένο. Άρα η συνείδηση υπομένει αυτή την βία, ό,τι της χαλά η περιορισμένη ικανοποίηση, από τον εαυτό της. Αισθανόμενη αυτή την βία, η αγωνία ενδέχεται βέβαια να υποχωρεί εμπρός στην αλήθεια και να πασχίζει να διατηρήσει για λόγου της ό,τι απειλεί να χαθεί. Αλλά δεν μπορεί να ησυχάσει, είτε θέλει να μείνει στην αδράνεια χωρίς σκέψεις –η σκέψη ταράζει την ασκεψία, η ανησυχία της ενοχλεί την αδράνεια–, είτε παγιωθεί ως συναισθηματισμός, αυτός που βεβαιώνει ότι βρίσκει τα πάντα καλά στο είδος τους· η βεβαίωση αυτή υπομένει κι αυτή βία από τον λόγο, που βρίσκει ότι κάτι δεν είναι καλό ακριβώς επειδή είναι ένα είδος. Ή ο φόβος της αλήθειας ενδέχεται να κρύβεται από τον εαυτό του και από τους άλλους υπό την επίφραση,

καθώς δε αυτό το περιορισμένο τής ανήκει, η συνείδηση είναι υπέρβαση του ίδιου της του εαυτού. Μαζί με το επιμέρους τίθεται γι' αυτήν το επέκεινα – έστω και ως κάτι δίπλα στο περιορισμένο, όπως συμβαίνει στη χωρική εποπτεία. Η συνείδηση λοιπόν υφίσταται αυτήν τη βία, τον αφανισμό της περιορισμένης ικανοποίησης, από τον ίδιο της τον εαυτό. Με τη συναίσθηση αυτής της βίας, ο φόβος για την αλήθεια ίσως αναδιπλωθεί, πασχίζοντας να διατηρήσει για τον εαυτό του ό,τι κινδυνεύει να χαθεί. Όμως ο φόβος δεν βρίσκει ησυχία. Αν θελήσει να παραμείνει σε μια κατάσταση αστόχαστης νωθρότητας, η σκέψη θα διαταράξει την ασκεψία, με την ανησυχία της θα ενοχλήσει τη νωθρότητα· αν θελήσει να εδραιωθεί ως αισθαντικότητα που διαβεβαιώνει ότι βρίσκει το κάθε τι καλό με τον τρόπο του, αυτή η διαβεβαίωση υφίσταται εξίσου τη βία του Λόγου, που βρίσκει ότι κάτι δεν είναι καλό ακριβώς επειδή αποτελεί έναν [επιμέρους] τρόπο. Ο φόβος της αλήθειας μπορεί πάλι να κρυφτεί από τον εαυτό του και τους άλλους πίσω από την προσχηματική επίφραση

(Δ.Τ.), αλλά ο «φόβος για την αλήθεια», που αναφέρθηκε στην § 74 και θα απασχολήσει στη συνέχεια και την παρούσα παράγραφο.

26 Η φράση «να οδηγήσει τη συνείδηση» αποτελεί προσθήκη του Δ.Τ., του οποίου η απόδοση παρανοεί εδώ τη συντακτική δομή και το νόημα της περιόδου.

als ob gerade der heiße Eifer für die Wahrheit selbst es ihr so schwer, ja unmöglich mache, eine andere Wahrheit zu finden als die einzige der Eitelkeit, immer noch gescheiter zu sein als jede Gedanken, welche man aus sich selbst oder von anderen hat; diese Eitelkeit, welche sich jede Wahrheit zu vereiteln, daraus in sich zurückzukehren versteht und an diesem eigenen Verstande sich weidet, der alle Gedanken immer aufzulösen und statt alles Inhalts nur das trockene Ich zu finden weiß, ist eine Befriedigung, welche sich selbst überlassen werden muß; denn sie flieht das Allgemeine und sucht nur das Fürsichsein.

[81.] Wie dieses vorläufig und im allgemeinen über die Weise und Notwendigkeit des Fortgangs gesagt worden ist, so kann noch über *die Methode der Ausführung* etwas zu erinnern dienlich sein. Diese Darstellung, als ein *Verhalten*²⁷ der *Wissenschaft* zu dem *erscheinenden* Wissen und als *Untersuchung* und *Prüfung der Realität des Erkennens* vorgestellt, scheint nicht ohne irgendeine Voraussetzung, die als *Maßstab* zugrunde gelegt wird, stattfinden zu können.

27 Η λέξη Verhalten δεν σημαίνει εδώ «συμπεριφορά» (Δ.Τ.) ή «αναφορά» (Γ.Φ.), αλλά «σχέση, συσχέτιση».

οτιέτσι δείχνεται εν πάση περιπτώσει πιο συνετή από ό,τι εκείνες οι σκέψεις, τις οποίες προσλαμβάνει κανείς από τον εαυτό του ή από τους άλλους, σαν να πρόκειται ο ένθερμος ζήλος για την ίδια την αλήθεια, να καθιστά δύσκολη, πραγματικά αδύνατη την εξερεύρεση μιας αλήθειας διαφορετικής από εκείνη της ματαιοφροσύνης που διεκδικεί την αποκλειστικότητα· αυτή η ματαιοδοξία δεν καταλαβαίνει από τίποτα άλλο παρά πώς να μειώνει κάθε αλήθεια, για να επανέρχεται εν συνεχεία στον εαυτό της και να αισθάνεται κρυφή ικανοποίηση γι' αυτή της τη διάνοια, η οποία δεν γνωρίζει παρά πώς ν' αποσυνθέτει κάθε είδους στοχασμό και αντί για ένα περιεχόμενο να επανευρίσκει μόνο το στείο Εγώ· αυτή λοιπόν η ματαιοδοξία είναι μια ικανοποίηση, την οποία πρέπει να εγκαταλείψουμε στον εαυτό της, γιατί αποφεύγει το καθολικό και αναζητά μόνο το διεαυτό-Είμαι.

Εκτός απ' αυτό που έχει αναφερθεί προκαταρκτικά και σε γενικές γραμμές για τον τρόπο και την αναγκαιότητα της προχωρητικής πορείας, μπορεί ακόμη να είναι χρήσιμο ν' αναφέρουμε κάτι και για τη μέθοδο της ανάπτυξης. Αν αυτή η έκθεση παρουσιάζεται ως συμπεριφορά της επιστήμης προς την φαινομενική (εμφανιζόμενη) γνώση και ως έρευνα και εξέταση της ρεαλιστικότητας του γνωρίζειν, τότε αυτή φαίνεται να μη μπορεί να λάβει χώρα χωρίς μια ορισμένη προϋπόθεση, η οποία υπό τη μορφή κριτηρίου μπορεί ν' αποτελέσει το θεμέλιο.

ότι ακριβώς ο διακαής ζήλος για την ίδια την αλήθεια είναι δήθεν που τον κάμνει να δυσκολεύεται τόσο πολύ, μάλιστα ν' αδυνατεί να ανεύρει μιαν άλλη αλήθεια από την μοναδική της ματαιοδοξίας τού νάσαι πάντα εξυπνότερος από οποιεσδήποτε σκέψεις έχεις από τον εαυτό σου ή από άλλους· αυτή η ματαιοδοξία, πούχει την ικανότητα (sich versteht) να καθιστά κάθε αλήθεια μάταιη, να επιστρέφει από αυτήν στον εαυτό της, κι αρέσκεται σ' αυτή την δική της διανοητική ικανότητα (Verstand) που πάντα ξέρει να διαλύει τις εκάστοτε σκέψεις και να βρίσκει μόνο το ξερό εγώ αντί του όποιου περιεχομένου, είναι μία ικανοποίηση που πρέπει ν' αφηθεί στον εαυτό της· γιατί αποφεύγει το καθόλου και αναζητεί μόνο το υπάρχειν καθ' εαυτό.

Όπως προκαταβολικά και γενικά είπαμε τα παραπάνω για τον τρόπο και την αναγκαιότητα της προόδου, ίσως είναι χρήσιμο να υπενθυμίσουμε κάτι και για την μέθοδο της εκτέλεσης. Η έκθεση, παραστημένη ως μία αναφορά της επιστήμης προς το φαινόμενο επίσταμαι και ως έρευνα και έλεγχος της πραγματικότητας του γνωρίζειν, φαίνεται να μη δύναται να λάβει χώρα δίχως μία κάποια προϋπόθεση, η οποία θα υπόκειται ως κριτήριο.

ότι, ακριβώς μέσα στον ένθερμο ζήλο του για την αλήθεια, δυσκολεύεται ή και αδυνατεί να βρει αλήθεια άλλη από εκείνη της ματαιοδοξίας, η οποία θέλει πάντοτε και με κάθε τρόπο να είναι εξυπνότερη από οποιαδήποτε σκέψη μπορεί να κάνει κανείς μόνος του ή να αντλήσει από άλλους. Αυτή η ματαιοδοξία, που ξέρει να στερεί εαυτήν από κάθε αλήθεια και να επιστρέφει στον εαυτό της τερπόμενη με την ιδία διάνοια, που γνωρίζει πάντοτε να διαλύει κάθε διάνοημα και να υποκαθιστά κάθε περιεχόμενο με το στείρο Εγώ – αυτή η ματαιοδοξία αποτελεί μια ικανοποίηση την οποία πρέπει να εγκαταλείψουμε στον εαυτό της, αφού αποφεύγει το καθολικό και αναζητεί αποκλειστικά το δι' εαυτό-Είναι.

Εκτός από αυτές τις προκαταρκτικές και γενικές παρατηρήσεις για τον τρόπο και την αναγκαιότητα της εξέλιξης, χρήσιμη είναι ίσως και μια υπενθύμιση σχετικά με τη μέθοδο της πραγμάτευσης. Η παρούσα έκθεση, ως σχέση της επιστήμης προς τη φαινομένη γνώση και ως εξέταση και έλεγχος της πραγματικότητας της γνώσης, δεν φαίνεται να μπορεί να λάβει χώρα χωρίς την προϋπόθεση ενός υποκείμενου κριτηρίου.

Denn die Prüfung besteht in dem Anlegen eines angenommenen Maßstabes, und in der sich ergebenden Gleichheit oder Ungleichheit dessen, was geprüft wird, mit ihm [liegt] die Entscheidung, ob es richtig oder unrichtig ist; und der Maßstab überhaupt und ebenso die Wissenschaft, wenn sie der Maßstab wäre, ist dabei als das *Wesen* oder als das *Ansich* angenommen. Aber hier, wo die Wissenschaft erst auftritt, hat weder sie selbst noch was es sei sich als das *Wesen* oder als das *Ansich* gerechtfertigt; und ohne ein solches scheint keine Prüfung stattfinden zu können.

[82.] Dieser Widerspruch und seine Wegräumung wird sich bestimmter ergeben, wenn zuerst an die abstrakten Bestimmungen des Wissens und der Wahrheit erinnert wird, wie sie an dem Bewußtsein vorkommen. Dieses *unterscheidet* nämlich etwas von sich, worauf es sich zugleich *bezieht*; oder wie dies ausgedrückt wird: es ist etwas *für dasselbe*; und die bestimmte Seite dieses *Beziehens* oder des *Seins* von etwas *für ein Bewußtsein* ist das *Wissen*. Von diesem Sein für ein Anderes unterscheiden wir aber das *Ansichsein*; das auf das Wissen Bezogene wird ebenso von ihm unterschieden und gesetzt als *seiend* auch außer dieser Beziehung; die Seite dieses *Ansich* heißt *Wahrheit*.

Γιατί η εξέταση συνίσταται στη χρησιμοποίηση ενός αποδεκτού κριτηρίου και στην κρίση, αν κάτι είναι σωστό ή όχι, με βάση την προκύπτουσα συμφωνία ή ασυμφωνία του εξεταζόμενου πράγματος: το κριτήριο λοιπόν ως τέτοιο, και η επιστήμη ωσαύτως αν ήταν το κριτήριο, είναι αποδεκτό ως η ουσία ή το καθεαυτό. Αλλ' εδώ, όπου η επιστήμη κάνει μόνο την εμφάνισή της, ούτε αυτή η ίδια ούτε ό,τι αυτή θα ήταν, δικαιολογείται ως η ουσία ή το καθεαυτό και χωρίς ένα τέτοιο πράγμα φαίνεται ότι καμιά εξέταση δεν μπορεί να γίνει.

Αυτή η αντίφαση και η άρση της θα γίνει περισσότερο σαφής, αν ανακαλέσουμε κατ' αρχήν στο νου μας τους αφηρημένους προσδιορισμούς της γνώσης και της αλήθειας, όπως αυτοί απαντούν μέσα στη συνείδηση. Αυτή η τελευταία δηλ. διακρίνει τον εαυτό της από κατιτί, στο οποίο συνάμα αναφέρεται, ή όπως θα μπορούσε κανείς να το εκφράσει: αυτό το κατιτί είναι κατιτί για τη συνείδηση και η προσδιορισμένη πλευρά αυτής της διαδικασίας της αναφοράς ή του *Είναι* αυτού του κατιτί για μια συνείδηση είναι η γνώση. Αλλ' απ' αυτό το *Είναι* για ένα άλλο εμείς διακρίνουμε το καθεαυτό *Είναι*: εκείνο επίσης που αναφέρεται στη γνώση διαφέρει απ' αυτό και τίθεται ως *ον έξω* απ' αυτή την αναφορά: τούτο το καθεαυτό ονομάζεται *αλήθεια*.

Γιατί ο έλεγχος συνίσταται στην εφαρμογή ενός εξ υποθέσεως κριτηρίου, και το αν αυτό που ελέγχουμε προκύπτει ίσο ή άνισο με το κριτήριο αποφασίζει για το αν είναι ορθό ή όχι· το δε εν γένει κριτήριο, και εξ ίσου η επιστήμη, αν ήταν αυτή το κριτήριο, υποτίθεται έτσι ότι είναι η ουσία ή το αυτό τούτον. Όμως εδώ, όπου η επιστήμη πρωτοπροκύπτει, ούτε η ίδια ούτε οτιδήποτε άλλο έχει δικαιολογηθεί ως η ουσία ή ως το αυτό τούτον· και χωρίς κάτι τέτοιο κανένας έλεγχος δεν φαίνεται να μπορεί να λάβει χώρα.

Θα αποσαφηνισθούν αυτή η αντίφαση και η απάλειψή της αν υπενθυμίσουμε πρώτα τους αφηρημένους προσδιορισμούς του επίσταμαι και της αλήθειας, όπως απαντούν στην συνείδηση. Πράγματι αυτή διακρίνει κάτι από τον εαυτό της, προς το οποίο συνάμα σχετίζεται· ή, όπως εκφράζεται αυτό, κάτι υπάρχει κατ' αυτήν· κι η ορισμένη πλευρά αυτού του σχετισμού, δηλαδή του είναι τινός κατά μία συνείδηση, είναι το επίσταμαι. Από αυτό το υπάρχω προς έτερον διακρίνουμε όμως το υπάρχω αυτό τούτο· το σχετιζόμενο με το επίσταμαι διακρίνεται συνάμα απ' αυτό και τίθεται ως υπάρχον και έξω από αυτή την σχέση· η πλευρά του εν λόγω αυτού τούτου λέγεται αλήθεια.

Διότι κάθε έλεγχος συνίσταται στην εφαρμογή ενός υποθετικού κριτηρίου, ενώ η κρίση για την ορθότητα ή μη του ελεγχόμενου εξαρτάται από τη συμφωνία ή ασυμφωνία του με αυτό το κριτήριο. Το κριτήριο εν γένει, καθώς και η επιστήμη σε θέση κριτηρίου, εκλαμβάνεται έτσι ως η ουσία, ως το Καθεαυτό. Εδώ όμως, καθώς η επιστήμη μόλις αρχίζει να εμφανίζεται, δεν έχει νομιμοποιηθεί ούτε αυτή η ίδια ούτε οτιδήποτε άλλο ως ουσία ή ως Καθεαυτό – και ελλείπει τούτου φαίνεται ότι κανείς έλεγχος δεν μπορεί να λάβει χώρα.

Αυτή η αντίφαση και η άρση της θα γίνουν σαφέστερες, αν προηγουμένως θυμίσουμε τον τρόπο με τον οποίο οι αφηρημένοι προσδιορισμοί της γνώσης και της αλήθειας συναντώνται στη συνείδηση. Αυτή [= η συνείδηση], ως γνωστόν, διακρίνει από τον εαυτό της κάτι με το οποίο συγχρόνως σχετίζεται, και για το οποίο λέγεται ότι είναι κάτι δι' αυτήν. Η προσδιορισμένη πλευρά αυτής της σχέτισης (δηλ. του Είναι τινός για μια συνείδηση) είναι η γνώση. Από αυτό το Είναι-δι' έτερον διακρίνουμε όμως το Είναι-καθ' εαυτό· εκείνο που σχετίζεται με τη γνώση συγχρόνως διακρίνεται από αυτήν, τίθεται ως ον που υπάρχει και εκτός αυτής της σχέσης· η πλευρά αυτή του Καθεαυτό ονομάζεται αλήθεια.

Was eigentlich an diesen Bestimmungen sei, geht uns weiter hier nichts an; denn indem das erscheinende Wissen unser Gegenstand ist, so werden auch zunächst seine Bestimmungen aufgenommen, wie sie sich unmittelbar darbieten; und so, wie sie gefaßt worden sind, ist es wohl, daß sie sich darbieten.

[83.] Untersuchen wir nun die Wahrheit des Wissens, so scheint es, wir untersuchen, was es *an sich* ist. Allein in dieser Untersuchung ist es *unser* Gegenstand, es ist *für uns*; und das *Ansich* desselben, welches sich ergäbe, [wäre] so vielmehr sein Sein *für uns*; was wir als sein Wesen behaupten würden, wäre vielmehr nicht seine Wahrheit, sondern nur unser Wissen von ihm. Das Wesen oder der Maßstab fiele in uns, und dasjenige, was mit ihm verglichen und über welches durch diese Vergleichung entschieden werden sollte, hätte ihn nicht notwendig anzuerkennen.

[84.] Aber die Natur des Gegenstandes, den wir untersuchen, überhebt dieser Trennung oder dieses Scheins von Trennung und Voraussetzung. Das Bewußtsein gibt seinen Maßstab an ihm selbst, und die Untersuchung wird dadurch eine Vergleichung seiner mit sich selbst sein; denn die Unterscheidung, welche soeben gemacht worden ist, fällt in es.

Ό,τι ακριβώς μπορεί να εμπεριέχεται σ' αυτούς τους προσδιορισμούς, δεν μας αφορά πλέον εδώ. Εφόσον το αντικείμενό μας είναι η φαινομενική γνώση, και οι προσδιορισμοί της λαμβάνονται κατ' αρχήν όπως παρουσιάζονται άμεσα· και παρουσιάζονται έτσι όπως ακριβώς τους έχουμε συλλάβει.

Εάν τώρα ερευνήσουμε την αλήθεια της γνώσης, αυτό φαίνεται σαν να ερευνάμε το τι είναι *καθεαυτήν* η γνώση. Αλλά σ' αυτή την έρευνα η γνώση είναι το αντικείμενό μας, αυτή είναι *για μας* και το *καθεαυτό* που θα προέκυπτε απ' αυτή, θα ήταν τότε μάλλον το *Είναι* της γνώσης *για μας* για ό,τι θα ισχυριζόμασταν ότι αποτελεί την ουσία της, δεν θα ήταν μάλλον η αλήθεια της, αλλά η γνώση που έχουμε γι' αυτή. Η ουσία ή το κριτήριο θα βάρυνε εμάς, και εκείνο που επρόκειτο να συγκριθεί με αυτό και για το οποίο θάπρεπε να ληφθεί μια απόφαση σαν συνέχεια αυτής της σύγκρισης, δεν θα ήταν υποχρεωμένο να το αναγνωρίσει κατ' ανάγκη.

Αλλά η φύση του αντικειμένου που εξετάζουμε υπερνικά αυτό το χωρισμό ή αυτή την εμφάνεια χωρισμού και προϋπόθεσης. Η συνείδηση χορηγεί το δικό της κριτήριο σ' αυτή την ιδέα, και έτσι η εξέταση γίνεται μια σύγκριση της συνείδησης με τον ίδιο τον εαυτό της· και τούτο γιατί η διάκριση που έγινε πιο πάνω βαρύνει αυτή.

Το τι υπάρχει όντως σ' αυτούς τους προσδιορισμούς δεν μας αφορά περαιτέρω εδώ· γιατί, δεδομένου ότι αντικείμενό μας είναι το φαινόμενο επίσταμαι, εκλαμβάνουμε και τους προσδιορισμούς του πρώτα όπως προσφέρονται άμεσα· και όντως έτσι προσφέρονται όπως τους συλλάβαμε.

Όταν ερευνούμε δε την αλήθεια τού επίσταμαι, φαίνεται να ερευνούμε τι είναι το ίδιο αυτό τούτο. Μόνο που σ' αυτή την έρευνα αυτό είναι δικό μας αντικείμενο, είναι κατ' εμάς· οπότε όποιο αυτό τούτον του τυχόν προκύψει θα είναι μάλλον το είναι του κατ' εμάς· ό,τι τυχόν ισχυρισθούμε ότι είναι η ουσία του θα είναι μάλλον όχι η αλήθεια του αλλά μόνον η δική μας επίγνωση αυτού. Η ουσία ή το κριτήριο θα εμπίπτει σε μας, εκείνο δε που θα όφειλε να συγκριθεί μ' αυτό, και για το οποίο θα όφειλε να ληφθεί μία απόφαση μ' αυτή την σύγκριση, δεν πρέπει κατ' ανάγκη να το αναγνωρίσει.

Άλλα η φύση του αντικειμένου που μελετούμε μας απαλλάσσει από τον χωρισμό ή την επίφαση χωρισμού και προϋπόθεσης αυτή. Η συνείδηση διαθέτει στον εαυτό της το κριτήριο της κι άρα η έρευνα θάναι μία σύγκρισή της με τον εαυτό της· γιατί η διάκριση που μόλις κάμαμε εμπίπτει σ' αυτήν.

Το πραγματικό περιεχόμενο αυτών των προσδιορισμών δεν μας ενδιαφέρει εδώ περαιτέρω· αφού αντικείμενό μας είναι η φαινομένη γνώση, οφείλουμε καταρχήν να δεχτούμε τους δικούς της προσδιορισμούς με τον άμεσο τρόπο που εμφανίζονται – και εμφανίζονται τώντι όπως τους έχουμε συλλάβει.

Εξετάζοντας λοιπόν την αλήθεια της γνώσης, φαίνεται πως εξετάζουμε τι είναι η γνώση καθ' εαυτήν. Όμως σε αυτή την εξέταση η γνώση καθίσταται δικό μας αντικείμενο, είναι δι' ημάς. Το Καθεαυτό της που θα προέκυπτε θα αποτελούσε πολλώ μάλλον το Είναι της δι' ημάς· αυτό που θα επιβεβαιώναμε ως ουσία της δεν θα ήταν η δική της αλήθεια, αλλά μόνον η γνώση μας γι' αυτήν [τη γνώση]. Η ουσία ή το κριτήριο θα ενέπιπτε σε μας, χωρίς αναγκαστικά να πρέπει να αναγνωριστεί από εκείνο που θα έπρεπε να συγκριθεί με το κριτήριο και να κριθεί βάσει αυτής της σύγκρισης.

Αλλά η φύση του αντικειμένου που εξετάζουμε υπερβαίνει αυτόν το διαχωρισμό, ή την επίφαση αυτού του διαχωρισμού και της προϋπόθεσης. Το κριτήριο παρέχεται από την ίδια τη συνείδηση στον εαυτό της, με αποτέλεσμα η εξέταση να αποτελεί μια σύγκριση της συνείδησης με τον ίδιο της τον εαυτό· διότι η διάκριση που μόλις έγινε [μεταξύ γνώσης και αλήθειας] εμπίπτει στο εσωτερικό της.

Es ist in ihm eines *für ein* Anderes, oder es hat überhaupt die Bestimmtheit des Moments des Wissens an ihm; zugleich ist ihm dies Andere nicht nur *für es*, sondern auch außer dieser Beziehung oder *an sich*; das Moment der Wahrheit. An dem also, was das Bewußtsein innerhalb seiner für das *Ansich* oder das *Wahre* erklärt, haben wir den Maßstab, den es selbst aufstellt, sein Wissen daran zu messen. Nennen wir das *Wissen* den *Begriff*, das *Wesen* oder das *Wahre* aber das *Seiende* oder den *Gegenstand*, so besteht die Prüfung darin, zuzusehen, ob der Begriff dem Gegenstande entspricht. Nennen wir aber *das Wesen* oder das *Ansich des Gegenstandes* den *Begriff* und verstehen dagegen unter dem *Gegenstande* ihn als *Gegenstand*,²⁸ nämlich wie er *für ein Anderes* ist, so besteht die Prüfung darin, daß wir zusehen, ob der Gegenstand seinem Begriffe entspricht. Man sieht wohl, daß beides dasselbe ist; das Wesentliche aber ist, dies für die ganze Untersuchung festzuhalten, daß diese beiden Momente, *Begriff* und *Gegenstand*, *Für-ein-Anderes-* und *An-sich-selbst-Sein*, in das Wissen, das wir untersuchen, selbst fallen

Στη συνείδηση ένα πράγμα υπάρχει για ένα άλλο, ή αυτή εμπεριέχει εν γένει την προσδιοριστικότητα του στοιχείου της γνώσης· ετούτο το άλλο συνάμα δεν είναι στη συνείδηση μόνο *γι' αυτή*, αλλά είναι επίσης στο εξωτερικό αυτής της αναφοράς ή υπάρχει *καθ'εαυτό*: είναι το στοιχείο της αλήθειας. Σ' αυτό λοιπόν, το οποίο η συνείδηση χαρακτηρίζει στο εσωτερικό του εαυτού της ως το *καθ'εαυτό* ή το *αληθές*, έχουμε το κριτήριο που η ίδια θεσπίζει για να εκτιμήσει τη γνώση της. Αν ορίσουμε τη γνώση ως την *έννοια*, αλλά την ουσία ή το *αληθές* ως το *ον* ή το *αντικείμενο*, τότε η εξέταση συνίσταται στο να δούμε αν η έννοια αντιστοιχεί στο αντικείμενο. Αν όμως ορίσουμε την ουσία ή το *καθ'εαυτό του αντικειμένου* ως την *έννοια* και παράλληλα εννοούμε με το *αντικείμενο* την ίδια την έννοια ως *αντικείμενο*, δηλ. όπως αυτό υπάρχει για ένα άλλο, η εξέταση σ' αυτή την περίπτωση συνίσταται στο να δούμε αν το αντικείμενο αντιστοιχεί στην έννοιά του. Βλέπουμε αναμφίβολα ότι αμφότερες οι διαδικασίες είναι το ίδιο πράγμα· αλλά το ουσιώδες είναι καθ' όλη τη διάρκεια της εξέτασης να συγκρατήσουμε ότι αυτά τα δύο στοιχεία, *έννοια* και *αντικείμενο*, *είναι για ένα άλλο και καθ'εαυτό-είναι* συνανήκουν στην ίδια τη γνώση που υποβάλλουμε σε εξέταση.

28 Η φράση «την ίδια την έννοια» (Δ.Τ.) και το δεύτερο «ως αντικείμενο» (Γ.Φ.) αποτελούν προσθήκες που δυσχεραίνουν το νόημα του κειμένου. Αυτό που θέλει να τονίσει ο Χέγκελ σε αυτή την παράγραφο είναι ότι, όπως κι αν εκληφθούν οι σχέσεις έννοιας και αντικειμένου, πεδίο τους παραμένει η συνεί-

Κάτι μέσα της είναι κατά ένα άλλο, ήτοι ενέχει γενικά τον καθορισμό της στιγμής του επίσταμαι· συνάμα το άλλο δεν υπάρχει γι' αυτήν μόνο κατ' αυτήν αλλά και εκτός αυτής της σχέσης, ήτοι αυτό τούτο· η στιγμή της αλήθειας. Αυτό που η συνείδηση δηλώνει μέσα της ως το αυτό τούτο ή το αληθές μάς δίνει λοιπόν το θεσπισμένο από την ίδια κριτήριο αξιολόγησης του επίσταμαι της. Αν πούμε το επίσταμαι έννοια, την ουσία ή το αληθές ον ή αντικείμενο, ο έλεγχος θα συνίσταται στο να κοιτάξουμε αν η έννοια αντιστοιχεί στο αντικείμενο. Αν όμως λέμε την ουσία ή το αυτό τούτο του αντικειμένου έννοια κι ως αντικείμενο εννοούμε αντίθετα το αντικείμενο ως αντικείμενο, ακριβώς έτσι όπως είναι κατά ένα άλλο, ο έλεγχος θα συνίσταται στο να κοιτάξουμε αν το αντικείμενο αντιστοιχεί στην έννοιά του. Βλέπουμε σαφώς ότι τα δύο είναι το ίδιο· το ουσιαστικό όμως είναι να συγκρατήσουμε καθ' όλη την έρευνα ότι αυτές οι δύο στιγμές, έννοια και αντικείμενο, το νάναι κάτι κατ' άλλο και αυτό το ίδιο, εμπíπτουν στο ίδιο το επίσταμαι που διερευνούμε,

Εντός της συνείδησης κάτι υπάρχει για ένα έτερον, δηλαδή η συνείδηση εμπειριέχει εντός της τον προσδιορισμό της στιγμής της γνώσης· συγχρόνως όμως αυτό το έτερον δεν υφίσταται μόνο δι' αυτήν, αλλά και εκτός αυτής της σχέσης, καθ' εαυτό – η στιγμή της αλήθειας. Το κριτήριο τίθεται λοιπόν από την ίδια τη συνείδηση, στο εσωτερικό της, σε ό,τι αυτή χαρακτηρίζει Καθεαυτό ή αληθές, προκειμένου να αποτιμήσει τη γνώση της. Αν η γνώση κληθεί έννοια, αν η ουσία ή το αληθές κληθούν ον ή αντικείμενο, τότε ο έλεγχος εξετάζει αν η έννοια συμφωνεί με το αντικείμενο. Αν όμως η ουσία ή το Καθεαυτό του αντικειμένου κληθεί έννοια, και αν από την άλλη το αντικείμενο εκληφθεί ως αντικείμενο, δηλαδή όπως έχει για ένα έτερον, τότε ο έλεγχος εξετάζει αν το αντικείμενο συμφωνεί με την έννοιά του. Είναι προφανές ότι αμφότερα ταυτίζονται. Το ουσιώδες, όμως, που πρέπει να συγκρατήσουμε καθ' όλη την εξέταση, είναι τούτο: οι δύο στιγμές –έννοια και αντικείμενο, Είναι-δι' έτερον και Είναι-καθ' εαυτό– εμπíπτουν στην ίδια τη γνώση που εξετάζουμε.

δηση. Ακόμη και η θέσπιση ενός «κριτηρίου» δεν θα οδηγούσε σε μια σύγκριση των «εσωτερικών» εννοιών με μια «εξωτερική» πραγματικότητα, αλλά σε μια ενδο-συνειδησιακή διαδικασία, στο πλαίσιο της οποίας οι όροι «έννοια» και «αντικείμενο», ως στοιχεία της ίδιας της συνείδησης, θα ήταν αντιμεταθετοί.

und hiermit wir nicht nötig haben, Maßstäbe mitzubringen und unsere Einfälle und Gedanken bei der Untersuchung zu applizieren; dadurch, daß wir diese weglassen, erreichen wir es, die Sache, wie sie *an* und *für* *sich* selbst ist, zu betrachten.

[85.] Aber nicht nur nach dieser Seite, daß Begriff und Gegenstand, der Maßstab und das zu Prüfende, in dem Bewußtsein selbst vorhanden sind, wird eine Zutat von uns überflüssig, sondern wir werden auch der Mühe der Vergleichung beider und der eigentlichen *Prüfung* überhoben, so daß, indem das Bewußtsein sich selbst prüft, uns auch von dieser Seite nur das reine Zusehen bleibt. Denn das Bewußtsein ist einerseits Bewußtsein des Gegenstandes, andererseits Bewußtsein seiner selbst; Bewußtsein dessen, was ihm das Wahre ist, und Bewußtsein seines Wissens davon. Indem beide *für dasselbe* sind, ist es selbst ihre Vergleichung; es wird *für dasselbe*, ob sein Wissen von dem Gegenstande diesem entspricht oder nicht. Der Gegenstand scheint zwar für dasselbe nur so zu sein, wie es ihn weiß; es scheint gleichsam nicht dahinterkommen zu können, wie er *nicht für dasselbe*, sondern wie er *an sich* ist, und also auch sein Wissen nicht an ihm prüfen zu können.

Συνεπώς δε χρειάζεται να εισαγάγουμε κριτήρια και να κάνουμε χρήση προσωπικών ιδεών και διανοημάτων στην πορεία της έρευνας· αρκεί να αφήσουμε κατά μέρος αυτά και θα φθάσουμε να παρατηρήσουμε το Πράγμα όπως είναι *καθ'εαυτό* και *δι'εαυτό*.

Εμείς όχι μόνο δεν έχουμε να συνεισφέρουμε τίποτα, εφόσον έννοια και αντικείμενο, το κριτήριο και το προς εξέταση αντικείμενο, είναι παρόντα μέσα στην ίδια τη συνείδηση, αλλά απαλλασσόμαστε και από τον κόπο να συγκρίνουμε τα ως άνω στοιχεία και να τα υποβάλλουμε σε μια με την στενή έννοια του όρου εξέταση, έτσι ώστε, εφόσον η συνείδηση υποβάλλει σε εξέταση τον ίδιο τον εαυτό της, να μην απομένει σε μας άλλο από το να είμαστε απλώς θεατές του επιγιγνομένου. Και τούτο γιατί η συνείδηση από τη μια είναι συνείδηση του αντικειμένου, από την άλλη συνείδηση του ίδιου του εαυτού της· συνείδηση εκείνου, το οποίο γι' αυτή είναι το αληθές, και συνείδηση της γνώσης που αυτή έχει για το αληθές. Αφού αμφοτέρα είναι για την ίδια τη συνείδηση, αυτή αποτελεί τη σύγκρισή τους· και είναι η ίδια η συνείδηση που γνωρίζει αν η γνώση, που αυτή έχει για το αντικείμενο, αντιστοιχεί στο αντικείμενο ή όχι. Το αντικείμενο, είναι αλήθεια, φαίνεται να υπάρχει για τη συνείδηση μόνο με τον τρόπο που η τελευταία το γνωρίζει· η συνείδηση φαίνεται ανήμπορη να πάει, για να το πούμε έτσι, πίσω από το αντικείμενο, [με σκοπό να το δει] όχι όπως αυτό υπάρχει για τη συνείδηση, αλλά όπως είναι *καθ'εαυτό*, και έτσι φαίνεται να μη μπορεί να υποβάλει σε εξέταση τη γνώση της, έχοντας ως γνώμονα το αντικείμενο.

οπότε δεν είναι ανάγκη να εισάγουμε κριτήρια και να εφαρμόζουμε δικές μας εμπνεύσεις και σκέψεις στην μελέτη: επειδή αυτά τα παραμερίζουμε κατορθώνουμε να θεωρούμε το θέμα όπως είναι αυτό καθ' εαυτόν.

Όμως μια δική μας προσθήκη δεν περιττεύει μόνο από την άποψη ότι έννοια και αντικείμενο, το κριτήριο και το ελεγκτέο, υπάρχουν στην συνείδηση την ίδια, απαλλασσόμαστε και από τον κόπο της σύγκρισης των δύο και του κυριολεκτικού ελέγχου, οπότε, αφού η συνείδηση ελέγχει η ίδια τον εαυτό της, δεν μας μένει παρά το καθαρό κοιτάζω και από τούτη εδώ την άποψη. Γιατί η συνείδηση είναι, αφ' ενός, συνείδηση του αντικειμένου, αφ' ετέρου, συνείδηση του εαυτού της: συνείδηση του τι είναι γι' αυτήν το αληθές και συνείδηση της επίγνωσής της αυτού. Αφού τα δύο υπάρχουν κατά την ίδια, σύγκρισή τους είναι η συνείδηση η ίδια: προκύπτει κατά την ίδια αν η επίγνωσή της του αντικειμένου τού αντιστοιχεί ή όχι. Το αντικείμενο φαίνεται βέβαια να υπάρχει καθ' αυτήν μόνον όπως το ξέρει: φαίνεται σαν να μη μπορεί να εξιχνιάσει πώς είναι όχι κατά την ίδια αλλά αυτό τούτο, άρα μήτε να ελέγξει επάνω του την επίγνωσή της.

Συνεπώς, δεν χρειάζεται να κομίσουμε κριτήρια ή να εφαρμόσουμε στην εξέταση δικές μας εμπνεύσεις και διανοήματα: αφήνοντάς τα κατά μέρος, θα κατορθώσουμε να θεωρήσουμε το πράγμα ως έχει καθ' εαυτό και δι' εαυτό.

Καθώς έννοια και αντικείμενο, το κριτήριο και το προς έλεγχο, είναι παρόντα εντός της ίδιας της συνείδησης, όχι μόνο είναι περιττή η δική μας συμβολή [ενός κριτηρίου], αλλά και απαλλασσόμαστε από τον κόπο της σύγκρισης αμφοτέρων και του πραγματικού ελέγχου: αφού η ίδια η συνείδηση ελέγχει εαυτήν, σε μας δεν απομένει παρά η καθαρή θέαση. Διότι η συνείδηση είναι αφενός συνείδηση του αντικειμένου, αφετέρου συνείδηση του ίδιου της του εαυτού: συνείδηση του καθ' αυτήν αληθούς και συνείδηση της γνώσης που έχει γι' αυτό. Καθώς αμφοτέρα είναι για τη συνείδηση, αυτή η ίδια αποτελεί τη σύγκρισή τους: είναι θέμα της ίδιας, αν η γνώση της για το αντικείμενο συμφωνεί με αυτό ή όχι. Το αντικείμενο φαίνεται βέβαια να υπάρχει για τη συνείδηση μόνο με τον τρόπο που αυτή το γνωρίζει: κι αυτή φαίνεται να μην μπορεί τρόπον τινά να προχωρήσει πέρα από το πώς έχει το αντικείμενο δι' αυτήν, να το εξετάσει ως έχει καθ' εαυτό – άρα ούτε και να ελέγξει τη γνώση της βάσει αυτού.

Allein gerade darin, daß es überhaupt von einem Gegenstande weiß, ist schon der Unterschied vorhanden, daß ihm etwas das *Ansich*, ein anderes Moment aber das Wissen oder das Sein des Gegenstandes *für* das Bewußtsein ist. Auf dieser Unterscheidung, welche vorhanden ist, beruht die Prüfung. Entspricht sich in dieser Vergleichung beides nicht, so scheint das Bewußtsein sein Wissen ändern zu müssen, um es dem Gegenstande gemäß zu machen; aber in der Veränderung des Wissens ändert sich ihm in der Tat auch der Gegenstand selbst, denn das vorhandene Wissen war wesentlich ein Wissen von dem Gegenstande; mit dem Wissen wird auch er ein anderer, denn er gehörte wesentlich diesem Wissen an. Es wird hiermit dem Bewußtsein, daß dasjenige, was ihm vorher das *Ansich* war, nicht an sich ist oder daß es nur *für* es an sich war. Indem es also an seinem Gegenstande sein Wissen diesem nicht entsprechend findet, hält auch der Gegenstand selbst nicht aus; oder der Maßstab der Prüfung ändert sich, wenn dasjenige, dessen Maßstab er sein sollte, in der Prüfung nicht besteht; und die Prüfung ist nicht nur eine Prüfung des Wissens, sondern auch ihres Maßstabes.

Αλλά ακριβώς επειδή η συνείδηση έχει εν γένει γνώση για ένα αντικείμενο, η διαφορά είναι παρούσα σ' αυτή: ένα πράγμα είναι σ' αυτή το καθεαυτό και άλλο είναι η γνώση ή το Είναι του αντικειμένου για τη συνείδηση. Σ' αυτή τη διάκριση, η οποία είναι παρούσα, στηρίζεται η εξέταση. Εάν κατά τη σύγκριση αυτές οι δύο πλευρές δεν βρίσκονται σε αμοιβαία αντιστοιχία, η συνείδηση φαίνεται τότε ότι πρέπει να αλλάξει τη γνώση της και να την εναρμονίσει προς το αντικείμενο· αλλά με τη μεταλλαγή της γνώσης στην πράξη μεταλλάζει γι' αυτή και το ίδιο το αντικείμενο, επειδή η δεδομένη γνώση ήταν κατ' ουσία γνώση του αντικειμένου· παράλληλα με τη γνώση γίνεται και το αντικείμενο ένα άλλο, γιατί αυτό ανήκε ουσιαστικά σε τούτη τη γνώση. Έτσι συμβαίνει για τη συνείδηση, εκείνο που γι' αυτή προηγουμένως ήταν το καθεαυτό να μην είναι καθεαυτό, ή ήταν καθεαυτό μόνο γι' αυτή. Όταν λοιπόν η συνείδηση βρίσκει ότι η γνώση δεν αντιστοιχεί στο αντικείμενό της, τότε και το αντικείμενο δεν αντέχει [στην εξέταση]· με άλλα λόγια, το κριτήριο για την εξέταση αλλάζει, όταν εκείνο, για το οποίο ετούτο όφειλε να είναι κριτήριο, κατά τη διάρκεια της εξέτασης δεν υφίσταται· και η εξέταση δεν είναι μόνο μια εξέταση της γνώσης, αλλά και εξέταση του κριτηρίου [για το τι είδους γνώση είναι].

Μόνο που ακριβώς εφ' όσον έχει καθόλου επίγνωση ενός αντικειμένου, ήδη υπάρχει η διαφορά ότι γι' αυτήν ένα είναι το αυτό τούτο, άλλη δε στιγμή η επίγνωση, δηλαδή το είναι τού αντικειμένου κατά την συνείδηση. Σ' αυτό τον υπάρχοντα διαφορισμό στηρίζεται ο έλεγχος. Αν αυτά δεν αντιστοιχούν όταν τα συγκρίνει, η συνείδηση φαίνεται να πρέπει ν' αλλάξει το επίσταμαί της, για να το προσαρμόσει στο αντικείμενο· όμως κατά την αλλαγή τού επίσταμαι αλλάζει γι' αυτήν, στην πραγματικότητα, και το ίδιο το αντικείμενο, καθώς το υπάρχον επίσταμαι ήταν ουσιαστικά μία επίγνωση του αντικειμένου· μαζί με το επίσταμαι γίνεται κι αυτό άλλο, διότι ανήκε ουσιαστικά σ' αυτό εδώ το επίσταμαι. Προκύπτει συνεπώς για την συνείδηση ότι εκείνο που γι' αυτήν ήταν πριν το αυτό τούτο δεν είναι αυτό τούτο, ότι ήταν αυτό τούτο μόνο κατ' αυτήν. Άρα εφ' όσον, εξετάζοντας το αντικείμενό της, η συνείδηση δεν βρίσκει την επίγνωσή της να του αντιστοιχεί, ούτε και το ίδιο το αντικείμενο αντέχει· δηλαδή το κριτήριο του ελέγχου αλλάζει όταν υποκύπτει στον έλεγχο εκείνο του οποίου όφειλε να είναι κριτήριο· και ο έλεγχος δεν είναι μόνον έλεγχος του επίσταμαι αλλά και του κριτηρίου του.

Εντούτοις, ακριβώς το γεγονός ότι η συνείδηση έχει εν γένει γνώση ενός αντικειμένου εμπεριέχει ήδη τη διάκριση: υπάρχει γι' αυτήν αφενός το Καθεαυτό, αφετέρου η στιγμή της γνώσης, το Είναι τού αντικειμένου για τη συνείδηση. Ο έλεγχος βασίζεται σε αυτή την υφιστάμενη διάκριση. Αν κατά τη σύγκριση αμφότερα δεν συμφωνούν μεταξύ τους, φαίνεται ότι η συνείδηση οφείλει να μεταβάλλει τη γνώση της, ώστε να την εναρμονίσει προς το αντικείμενο – όμως κατά τη μεταβολή της γνώσης μεταβάλλεται στην πραγματικότητα για τη συνείδηση και το ίδιο το αντικείμενο. Διότι η γνώση που υπήρχε ήταν ουσιαστικώς γνώση του αντικειμένου, το οποίο επίσης μεταβάλλεται με τη γνώση, καθώς ανήκε ουσιαστικώς σε αυτήν. Προκύπτει λοιπόν για τη συνείδηση το εξής: ό,τι αποτελούσε γι' αυτήν προηγουμένως Καθεαυτό δεν είναι καθ' εαυτό, αλλά ήταν καθ' εαυτό μόνο δι' αυτήν. Όταν λοιπόν η συνείδηση διαπιστώνει στο αντικείμενο ότι η γνώση της δεν συμφωνεί μαζί του, τότε δεν αντέχει ούτε το ίδιο το αντικείμενο. Με άλλα λόγια, όταν το προς κρίσιν δεν περνά τον έλεγχο, μεταβάλλεται [και] το κριτήριο του ελέγχου· ο έλεγχος δεν είναι έλεγχος μόνον της γνώσης αλλά και του κριτηρίου του.

[86.] Diese *dialektische* Bewegung, welche das Bewußtsein an ihm selbst, sowohl an seinem Wissen als an seinem Gegenstande ausübt,²⁹ *insofern ihm der neue wahre Gegenstand* daraus *entspringt*, ist eigentlich dasjenige, was *Erfahrung* genannt wird. Es ist in dieser Beziehung an dem soeben erwähnten Verlaufe ein Moment noch näher herauszuheben, wodurch sich über die wissenschaftliche Seite der folgenden Darstellung ein neues Licht³⁰ verbreiten wird. Das Bewußtsein weiß etwas, dieser Gegenstand ist das Wesen oder das *Ansich*; er ist aber auch für das Bewußtsein das *Ansich*; damit tritt die Zweideutigkeit dieses Wahren ein. Wir sehen, daß das Bewußtsein jetzt zwei Gegenstände hat, den einen das erste *Ansich*, den zweiten das *Für-es-Sein dieses Ansich*. Der letztere scheint zunächst nur die Reflexion des Bewußtseins in sich selbst zu sein, ein Vorstellen nicht eines Gegenstandes, sondern nur seines Wissens von jenem ersten. Allein wie vorhin gezeigt worden, ändert sich ihm dabei der erste Gegenstand; er hört auf, das *Ansich* zu sein, und wird ihm zu einem solchen, der nur *für es* das *Ansich* ist;

Αυτή η *διαλεκτική κίνηση*, την οποία η *συνείδηση* ακολουθεί στην περίπτωση του ίδιου του εαυτού της και η οποία επηρεάζει τόσο τη γνώση της όσο και το αντικείμενό της, *καθότι το νέο αληθινό αντικείμενο εκπορεύεται απ' αυτή*, είναι για την ακρίβεια εκείνο που ονομάζουμε *εμπειρία*. Απ' αυτή την άποψη στην ως άνω αναφερθείσα εξελικτική πορεία υπάρχει ένα στοιχείο που πρέπει να τονισθεί ιδιαίτερα και *χάρη* στο οποίο ένα νέο φως θα χυθεί στην επιστημονική πλευρά της παρουσίας που ακολουθεί. Η *συνείδηση* γνωρίζει *κατιτί* αυτό το αντικείμενο είναι η ουσία ή το *καθ'εαυτό*: *αλλ'* αυτό είναι και το *καθ'εαυτό* για τη *συνείδηση*: *κατ' αυτό τον τρόπο* μπαίνει στο *παιχνίδι* η *αμφισημία* αυτού του *αληθούς*. Βλέπουμε ότι η *συνείδηση* τώρα έχει δύο *αντικείμενα*: το ένα είναι το πρώτο *καθ'εαυτό*, το δεύτερο είναι το *για τη συνείδηση Είναι* αυτού του *καθ'εαυτού*. Το τελευταίο φαίνεται αρχικά να είναι μόνο η *ανασκόπηση* της *συνείδησης* μέσα στον *εαυτό* της, δηλ. ό,τι έχει η *συνείδηση* στο νου της, *δεν είναι* ένα *αντικείμενο*, αλλά μόνο η *γνώση* της για το πρώτο *αντικείμενο*. Αλλά, όπως δείχτηκε προηγουμένα, το πρώτο *αντικείμενο*, με το να είναι *αντικείμενο* της *γνώσης* της *συνείδησης*, υπόκειται σε *μεταβολή* γι' αυτή: αυτό παύει να είναι το *καθ'εαυτό* και γίνεται ένα τέτοιο *αντικείμενο*, που μόνο για τη *συνείδηση* είναι το *καθ'εαυτό*.

29 Το *ρήμα* *ausüben* δεν δηλώνει εδώ ούτε ένα *παθητικό* «*ακολουθώ*» (Δ.Τ.) ούτε ένα *καταπιεστικό* «*επιβάλλω*» (Γ.Φ.), αλλά τη *διαλεκτική κίνηση* που ελεύθερα «*ασκεί*» ή «*εκτελεί*» η *συνείδηση* στο *εσωτερικό* της.

Αυτή η *διαλεκτική κίνηση* που η συνείδηση επιβάλλει η ίδια στον εαυτό της, τόσο στο επίσταμα όσο και στο αντικείμενό της, στον βαθμό που από αυτήν *της προκύπτει το νέο αληθές αντικείμενο*, είναι κατά κυριολεξία η λεγόμενη *εμπειρία*. Σε σχέση μ' αυτό πρέπει να τονισθεί ακριβέστερα ακόμη, στην μόλις αναφερθείσα διαδρομή, μία στιγμή που θα ρίξει ένα νέο, άπλετο φως στην επιστημονική όψη της παρακάτω έκθεσης. Η συνείδηση έχει επίγνωση κάτινος, αυτό το αντικείμενο είναι η ουσία ή το αυτό τούτο· είναι όμως και κατά την συνείδηση το αυτό τούτο· οπότε εισάγεται η αμφισημία αυτού του αληθούς. Βλέπουμε ότι η συνείδηση έχει τώρα δύο αντικείμενα, ένα είναι το πρώτο αυτό τούτο, το δεύτερο η ύπαρξη του αυτού τούτου κατ' αυτήν. Το τελευταίο φαίνεται αρχικά νάναι μόνον η ανάκλαση της συνείδησης στον εαυτό της, η παράσταση όχι ενός αντικειμένου αλλά μόνο της επίγνώσής της του πρώτου εκείνου. Μόνο που έτσι, όπως δείξαμε πριν, αλλάζει γι' αυτήν το πρώτο αντικείμενο· παύει νάναι το αυτό τούτον και γίνεται γι' αυτήν ένα αντικείμενο που μόνο κατ' αυτήν είναι το αυτό τούτον

Αυτή η *διαλεκτική κίνηση* που εκτελεί η συνείδηση πάνω στον ίδιο της τον εαυτό, τόσο επί της γνώσης όσο και επί του αντικειμένου της, είναι στην πραγματικότητα ό,τι ονομάζεται *εμπειρία* – στο βαθμό που από αυτή την κίνηση *αναδύεται για τη συνείδηση το νέο αληθές αντικείμενο*. Συναφώς θα τονίσουμε ιδιαίτερα ένα στοιχείο της εκτεθείσας διαδικασίας, το οποίο θα φωτίσει από μια νέα σκοπιά την επιστημονική διάσταση της έκθεσης που ακολουθεί. Η συνείδηση γνωρίζει κάτι, κι αυτό το αντικείμενο είναι η ουσία, το Καθεαυτό· είναι όμως Καθεαυτό και για τη συνείδηση, με αποτέλεσμα να ανακύπτει η αμφισημία αυτού του αληθούς. Βλέπουμε ότι η συνείδηση έχει τώρα δύο αντικείμενα: το πρώτο Καθεαυτό, αλλά κι ένα δεύτερο, το *Δι' αυτήν-Είναι εκείνου του Καθεαυτό*. Το τελευταίο μοιάζει αρχικά να είναι μόνο μια ανάκλαση της συνείδησης εν εαυτή – παράσταση όχι ενός αντικειμένου, αλλά της γνώσης που έχει η συνείδηση για το πρώτο εκείνο αντικείμενο. Αλλά όπως δείξαμε προηγουμένως, με αυτό τον τρόπο μεταβάλλεται για τη συνείδηση και το πρώτο αντικείμενο: παύει να είναι το Καθεαυτό και γίνεται *Καθεαυτό μόνο δι' αυτήν*.

somit aber ist dann dies: *das Für-es-Sein dieses Ansich*, das Wahre, das heißt aber, dies ist das *Wesen* oder sein *Gegenstand*. Dieser neue Gegenstand enthält die Nichtigkeit des ersten, er ist die über ihn gemachte Erfahrung.

[87.] An dieser Darstellung des Verlaufs der Erfahrung ist ein Moment, wodurch sie mit demjenigen nicht übereinzustimmen scheint, was unter der Erfahrung verstanden zu werden pflegt. Der Übergang nämlich vom ersten Gegenstande und dem Wissen desselben zu dem anderen Gegenstande, *an dem* man sagt, daß die Erfahrung gemacht worden sei, wurde so angegeben, daß das Wissen vom ersten Gegenstande, oder das *Für-das-Bewußtsein* des ersten Ansich, der zweite Gegenstand selbst werden soll. Dagegen es sonst scheint, daß wir die Erfahrung von der Unwahrheit unseres ersten Begriffs *an einem anderen* Gegenstande machen, den wir zufälligerweise und äußerlich etwa finden, so daß überhaupt nur das reine *Auffassen* dessen, was an und für sich ist, in uns falle. In jener Ansicht aber zeigt sich der neue Gegenstand als geworden, durch eine *Umkehrung des Bewußtseins* selbst. Diese Betrachtung der Sache ist unsere Zutat, wodurch sich die Reihe der Erfahrungen des Bewußtseins zum wissenschaftlichen Gange erhebt

αλλά τότε αυτό είναι το αληθές: το για τη συνείδηση *Είναι* αυτού του καθεαυτού. Μ' άλλα λόγια αυτό είναι η ουσία ή το αντικείμενο της συνείδησης. Αυτό το νέο αντικείμενο περικλείει την εκμηδένιση του πρώτου, είναι η περί αυτού βιωθείσα εμπειρία.

Αυτή η παρουσίαση της πορείας της εμπειρίας ενέχει ένα στοιχείο, δυνάμει του οποίου αυτή φαίνεται να μη συμφωνεί με εκείνο που καταλαβαίνει κανείς συνήθως υπό τη λέξη εμπειρία. Η μετάβαση δηλ. από το πρώτο αντικείμενο και τη γνώση αυτού στο άλλο αντικείμενο, για το οποίο λέμε ότι έχει βιωθεί εμπειρικά, έχει κατανοηθεί κατά τρόπο που η γνώση του πρώτου αντικειμένου ή το *Είναι* για τη συνείδηση του πρώτου καθεαυτού να γίνεται το δεύτερο αντικείμενο. Απεναντίας, έτσι φαίνεται να έχει κατά κανόνα η περίπτωση, να βιώνουμε δηλ. την εμπειρία της αναλήθειας της δικής μας πρώτης έννοιας σε ένα άλλο αντικείμενο, το οποίο βρίσκουμε κατά τρόπο τυχαίο και εξωτερικό, ούτως ώστε μόνο η καθαρή σύλληψη αυτού εν γένει, το οποίο είναι καθεαυτό και διεαυτό, να αναλογεί σ' εμάς. Απ' αυτή την άποψη όμως το νέο αντικείμενο δείχνει να έχει φθάσει στο *Είναι* μέσα από μια αναστροφή της ίδιας της συνείδησης. Αυτή η θεώρηση του Πράγματος είναι η δική μας προσθήκη, μέσω της οποίας η σειρά των εμπειριών της συνείδησης προσλαμβάνει το χαρακτήρα μιας επιστημονικής προόδου

οπότε όμως αυτό: η ύπαρξη εκείνου του αυτού τούτου κατ' αυτήν, είναι το αληθές, αλλ' αυτό σημαίνει πως τούτο είναι η ουσία, το αντικείμενό της. Το νέο αυτό αντικείμενο ενέχει την μηδαμινότητα του πρώτου, είναι η εμπειρία που αποκτήθηκε σχετικά μ' αυτό.

Σ' αυτή την έκθεση της διαδρομής της εμπειρίας υπάρχει μία στιγμή λόγω της οποίας φαίνεται να μην αντιστοιχεί σ' ό,τι είθισται να εννοούμε ως εμπειρία. Όντως, η μετάβαση από το πρώτο αντικείμενο και την επίγνωσή του στο άλλο αντικείμενο, στο οποίο λέει κανείς πώς έγινε η εμπειρία, περιγράφηκε έτσι ώστε η επίγνωση του πρώτου αντικειμένου, δηλαδή το κατὰ την συνείδηση του πρώτου αυτού τούτου, υποτίθεται ότι γίνεται το ίδιο το δεύτερο αντικείμενο. Συνήθως φαίνεται, αντίθετα, ν' αποκτούμε εμπειρία της αναλήθειας μιας πρώτης έννοιάς μας επάνω σ' ένα άλλο αντικείμενο, που το βρίσκουμε αίφνης κατά τύχη κι εξωτερικά, οπότε emπίπτει γενικά σε μας μόνον η καθαρή πρόσληψη του αυτού καθαυτού όντος. Ενώ κατὰ την παραπάνω άποψη το νέο αντικείμενο εμφανίζεται ως γινόμενο, προϊόν μεταστροφής της συνείδησης της ίδιας. Αυτή η θεώρηση του θέματος είναι η προσθήκη μας, διά της οποίας η σειρά των εμπειριών της συνείδησης αναδεικνύεται σε επιστημονική πορεία

Τότε όμως αληθές είναι το Δι' αυτήν-Είναι εκείνου του Καθεαυτό – κάτι που σημαίνει ότι αυτό είναι η ουσία, το αντικείμενο της συνείδησης. Αυτό το νέο αντικείμενο emπεριέχει τη μηδαμινότητα του πρώτου, αποτελεί την περί αυτού εμπειρία.

Σε αυτή την έκθεση της πορείας της εμπειρίας υπάρχει ένα στοιχείο που δεν φαίνεται να συμφωνεί με ό,τι είθισται να εκλαμβάνεται ως εμπειρία. Η μετάβαση από το πρώτο αντικείμενο και τη γνώση του στο άλλο αντικείμενο, στο οποίο λέμε ότι αποκτήθηκε η εμπειρία, εκτέθηκε με τρόπο που εμφανίζει το δεύτερο αντικείμενο να μην είναι παρά η γνώση του πρώτου αντικειμένου, το Διά-την-συνείδησιν του πρώτου Καθεαυτό. Συνήθως όμως πιστεύεται ότι αποκτούμε εμπειρία της αναλήθειας της πρώτης μας έννοιας σε ένα άλλο [, διαφορετικό] αντικείμενο, το οποίο συναντούμε με τρόπο κάπως τυχαίο και εξωτερικό, έτσι ώστε να απομένει σε μας εν γένει μόνο η καθαρή σύλληψη αυτού που είναι καθ' εαυτό και δι' εαυτό. Κατὰ την άποψη που εκτέθηκε προηγουμένως, ωστόσο, το νέο αντικείμενο εμφανίζεται να έχει προκύψει, μέσω μιας μεταστροφής της ίδιας της συνείδησης. Αυτή η θεώρηση του πράγματος είναι η δική μας συμβολή, μέσω της οποίας η χορεία των εμπειριών της συνείδησης αίρεται σε επιστημονική όδευση –

und welche³¹ nicht für das Bewußtsein ist, das wir betrachten. Es ist aber dies in der Tat auch derselbe Umstand, von welchem oben schon in Ansehung des Verhältnisses dieser Darstellung zum Skeptizismus die Rede war, daß nämlich das jedesmalige Resultat, welches sich an einem nicht wahrhaften Wissen ergibt, nicht in ein leeres Nichts zusammenlaufen dürfe, sondern notwendig als Nichts *desjenigen, dessen Resultat es ist*, aufgefaßt werden müsse; ein Resultat, welches das enthält, was das vorhergehende Wissen Wahres an ihm hat. Dies bietet sich hier so dar, daß, indem das, was zuerst als der Gegenstand erschien, dem Bewußtsein zu einem Wissen von ihm herabsinkt und das *Ansich* zu einem *Für-das-Bewußtsein-Sein des Ansich* wird, dies der neue Gegenstand ist, womit auch eine neue Gestalt des Bewußtseins auftritt, welcher etwas anderes das Wesen ist als der vorhergehenden. Dieser Umstand ist es, welcher die ganze Folge der Gestalten des Bewußtseins in ihrer Notwendigkeit leitet.

και η οποία δεν είναι γνωστή στη συνείδηση που εξετάζουμε. Αλλά στην πραγματικότητα εδώ έχουμε την ίδια περίπτωση, για την οποία έγινε ήδη λόγος πιο πάνω αναφορικά με τη σχέση αυτής της παρουσίας προς το Σκεπτικισμό: πρόκειται δηλ. για το εκάστοτε αποτέλεσμα της μη αληθούς γνώσης, το οποίο δεν επιτρέπεται να καταλήγει σ' ένα κενό μηδέν, αλλά πρέπει κατ' ανάγκη να συλλαμβάνεται ως το μηδέν εκείνου, του οποίου είναι αποτέλεσμα: ένα αποτέλεσμα, το οποίο περιέχει ό,τι ήταν αληθές στην προηγούμενη γνώση. Τα πράγματα παρουσιάζονται λοιπόν έτσι: όταν αυτό, που στην αρχή εμφανιζόταν ως το αντικείμενο, υποβιβάζεται για τη συνείδηση στο επίπεδο μιας γνώσης αυτού και όταν το καθεαυτό γίνεται ένα για τη συνείδηση *Είναι του καθεαυτού*, τότε το τελευταίο τούτο είναι το νέο αντικείμενο, μέσω του οποίου αναδύεται και μια νέα μορφή της συνείδησης, για την οποία η ουσία είναι διαφορετική από την ουσία της προηγούμενης μορφής. Τούτη η περίπτωση είναι αυτό που οδηγεί ολόκληρη τη σειρά των μορφών της συνείδησης στην κατ' αναγκαιότητα αλληλουχία τους.

31 Η αντωνυμία *welche*, της οποίας την αναφορά και σημασία καθιστά ασαφή το αόριστο «η οποία», αναφέρεται στην *Zutat*: στη «συμβολή» του φαινομενο-

και η οποία δεν υπάρχει κατά την συνείδηση που εξετάζουμε. Αυτό είναι όμως στην πράξη η ίδια πάλι περίπτωση για την οποία έγινε λόγος ήδη παραπάνω σχετικά με την αναφορά της παρούσας έκθεσης με τον σκεπτικισμό, ότι δηλαδή το εκάστοτε αποτέλεσμα που προκύπτει σε μία μη αληθινή επίγνωση δεν επιτρέπεται να καταλήγει στο κενό μηδέν, αλλά πρέπει να προσλαμβάνεται κατ' ανάγκην ως μηδέν εκείνου, του οποίου είναι αποτέλεσμα ένα αποτέλεσμα που περιέχει ό,τι αληθινό έχει στον εαυτό της η προγενέστερη επίγνωση. Εδώ τούτο παρουσιάζεται ως το ότι, εφ' όσον αυτό που εμφανιζόταν πρώτα ως το αντικείμενο υποβιβάζεται για την συνείδηση σε επίγνωση περί αυτού, και το αυτό τούτο γίνεται μια κατά την συνείδηση ύπαρξη του αυτού τούτου, αυτό είναι το νέο αντικείμενο, μαζί με το οποίο αναδύεται και ένα νέο σχήμα της συνείδησης, για το οποίο η ουσία είναι κάτι άλλο απ' ό,τι για το προγενέστερο. Αυτή 'ναι η περίπτωση που διέπει όλη την ακολουθία των σχημάτων της συνείδησης ως προς την αναγκαιότητά της.

και η συμβολή αυτή είναι άγνωστη στη συνείδηση που εξετάζουμε. Πρόκειται στην πραγματικότητα για το ίδιο ζήτημα που μας απασχόλησε προηγουμένως, αναφορικά με τη σχέση της παρούσας έκθεσης με το σκεπτικισμό: Το εκάστοτε αποτέλεσμα που προκύπτει από μίαν αναληθή γνώση δεν επιτρέπεται να εκχέεται σε ένα κενό μηδέν, αλλά οφείλει να συλλαμβάνεται αναγκαία ως μηδέν εκείνου, του οποίου είναι αποτέλεσμα – ένα αποτέλεσμα που περιέχει όποια αλήθεια ενυπήρχε στην προηγούμενη [αναληθή] γνώση. Τούτο παρουσιάζεται εδώ ως εξής: Καθώς αυτό που αρχικά εμφανιζόταν ως αντικείμενο υποβιβάζεται για τη συνείδηση σε γνώση του αντικειμένου, και καθώς το Καθεαυτό γίνεται ένα Διά-την-συνείδησιν-Είναι του Καθεαυτού, αυτό το τελευταίο είναι το νέο αντικείμενο – μέσω του οποίου εμφανίζεται και μια νέα μορφή συνείδησης, για την οποία η ουσία είναι διαφορετική απ' ό,τι για την προηγούμενη. Αυτό είναι το στοιχείο που καθοδηγεί την όλη ακολουθία των μορφών της συνείδησης στην αναγκαιότητά της.

λόγου παρατηρητή που, ευρισκόμενος «τρόπον τινά πίσω από την πλάτη της συνείδησης», συνθέτει τις μεταστροφές της σε επιστημονική πραγμάτευση.

Nur diese Notwendigkeit selbst oder die *Entstehung* des neuen Gegenstandes, der dem Bewußtsein, ohne zu wissen, wie ihm geschieht, sich darbietet, ist es, was für uns gleichsam hinter seinem Rücken vorgeht. Es kommt dadurch in seine Bewegung ein Moment des *Ansich-* oder *Fürunsseins*, welches nicht für das Bewußtsein, das in der Erfahrung selbst begriffen ist, sich darstellt; der *Inhalt* aber dessen, was uns entsteht, ist *für es*, und wir begreifen nur das Formelle desselben oder sein reines Entstehen; *für es* ist dies Entstandene nur als Gegenstand, *für uns* zugleich als Bewegung und Werden.

[88.] Durch diese Notwendigkeit ist dieser Weg zur Wissenschaft selbst schon *Wissenschaft* und nach ihrem Inhalte hiermit Wissenschaft der *Erfahrung des Bewußtseins*.

[89.] Die Erfahrung, welche das Bewußtsein über sich macht, kann ihrem Begriffe nach nichts weniger in sich begreifen als das ganze System desselben oder das ganze Reich der Wahrheit des Geistes, so daß die Momente derselben in dieser eigentümlichen Bestimmtheit sich darstellen, nicht abstrakte, reine Momente zu sein,

Αλλ' αυτή η ίδια η αναγκαιότητα ή η γένεση του νέου αντικειμένου, το οποίο προσφέρεται στη συνείδηση, χωρίς και η ίδια να γνωρίζει πως της συμβαίνει αυτό, είναι εκείνο, το οποίο για μας διαδραματίζεται κατά κάποιον τρόπο πίσω από την πλάτη της συνείδησης. Στην κίνηση έτσι της συνείδησης λαμβάνει χώρα μια βαθμίδα του *καθραυτό-Είναι* ή του *Είναι για μας*, της οποίας η παρουσία δεν είναι αισθητή για τη συνείδηση που είναι βυθισμένη μέσα σε αυτή τούτη την εμπειρία: το περιεχόμενο όμως αυτού, που βλέπουμε να γεννιέται, είναι *γι' αυτή*, και εμείς συλλαμβάνουμε μόνο τη μορφική πλευρά αυτού του περιεχομένου ή την καθαρή κίνηση της γένεσής του· *γι' αυτή* ό,τι ήλθε σε γένεση, υπάρχει μόνο ως αντικείμενο, *για μας*, συγχρόνως ως κίνηση και γίγνεσθαι.

Δι' αυτής της αναγκαιότητας συμβαίνει μια τέτοια οδός προς την επιστήμη να είναι η ίδια *επιστήμη*, και σύμφωνα με το περιεχόμενό της καταλήγει να είναι επιστήμη της εμπειρίας της συνείδησης.

Η εμπειρία του εαυτού, την οποία υφίσταται η συνείδηση, δεν μπορεί σύμφωνα με την έννοιά της, να συλλάβει τίποτα λιγότερο απ' ό,τι το όλο σύστημα της συνείδησης ή το βασίλειο της αλήθειας του πνεύματος στην ολότητά του. Γι' αυτό και τα μέρη αυτής της αλήθειας παρουσιάζονται σε τούτη την ιδιαίτερή τους προσδιοριστικότητα: δηλ. δεν είναι αφηρημένα, καθαρά μέρη,

Μόνον αυτή η ίδια η αναγκαιότητα, η γένεση του νέου αντικειμένου που προσφέρεται στην συνείδηση χωρίς αυτή να ξέρει πώς της συνέβη, είναι αυτό που κατ' εμάς διαδραματίζεται οιονεί πίσω από την πλάτη της. Έτσι μπαίνει στην κίνησή της μία στιγμή τού τι υπάρχει αυτό τούτο ή κατ' εμάς, που δεν εκτίθεται προς την εμπλεκόμενη στην ίδια την εμπειρία συνείδηση· το περιεχόμενο αυτού που ανακύπτει για μας υπάρχει όμως κατ' αυτήν, εκείνο που συλλαμβάνουμε εμείς είναι μόνο το τυπικό του ή η αμιγής γένεσή του· κατ' αυτήν το γινόμενο αυτό υπάρχει μόνον ως αντικείμενο, κατ' εμάς υπάρχει συνάμα ως κίνηση και γίγνεσθαι.

Χάρη σ' αυτή την αναγκαιότητα η οδός προς την επιστήμη είναι ήδη επιστήμη η ίδια, κι ως προς το περιεχόμενό της άρα επιστήμη της εμπειρίας της συνείδησης.

Κατά την έννοιά της, η εμπειρία που αποκτά η συνείδηση σχετικά με τον εαυτό της δεν μπορεί να περιλαμβάνει τίποτε λιγότερο απ' όλο το σύστημά της, όλη την επικράτεια της αλήθειας του νου, έτσι ώστε οι στιγμές της τελευταίας εκτίθενται με τον ιδιαίτερο καθορισμό ότι δεν είναι αφηρημένες, καθαρές στιγμές,

Αυτή η αναγκαιότητα και μόνο, η γένεση του νέου αντικειμένου που εμφανίζεται στη συνείδηση χωρίς αυτή να ξέρει πώς, είναι που διαδραματίζεται για μας τρόπον τινά πίσω από την πλάτη της συνείδησης. Υπεισέρεχεται έτσι στην κίνηση της συνείδησης μια στιγμή του Είναι-καθ' εαυτό ή του Είναι-δι' ημάς, η οποία δεν φανερώνεται στη συνείδηση που εμπλέκεται στην ίδια την εμπειρία· όμως το περιεχόμενο αυτού που γεννιέται για εμάς υφίσταται [και] δι' αυτήν [= τη συνείδηση], ενώ εμείς εννοούμε μόνο την τυπική πλευρά του, την καθαρή γένεση. Δι' αυτήν τούτο το γεννηθέν υφίσταται μόνο ως αντικείμενο, δι' ημάς όμως συγχρόνως ως κίνηση και ως γίγνεσθαι.

Λόγω αυτής της αναγκαιότητας, αυτή η οδός προς την επιστήμη αποτελεί και η ίδια ήδη επιστήμη· σύμφωνα με το περιεχόμενό της, είναι η επιστήμη της εμπειρίας της συνείδησης.

Η εμπειρία που αποκτά η συνείδηση για τον εαυτό της δεν μπορεί, σύμφωνα με την έννοιά της, να περιλαμβάνει τίποτε λιγότερο από το όλο σύστημα της συνείδησης, από το όλο βασίλειο της αλήθειας του πνεύματος – έτσι ώστε οι στιγμές αυτής της αλήθειας να παρουσιάζονται με έναν ιδιαίτερο προσδιορισμένο τρόπο: όχι ως αφηρημένες, καθαρές στιγμές,

sondern so, wie sie für das Bewußtsein sind oder wie dieses selbst in seiner Beziehung auf sie auftritt, wodurch die Momente des Ganzen *Gestalten des Bewußtseins* sind. Indem es zu seiner wahren Existenz sich forttreibt, wird es einen Punkt erreichen, auf welchem es seinen Schein ablegt, mit Fremdartigem, das nur für es und als ein Anderes ist, behaftet zu sein,³² oder wo die Erscheinung dem Wesen gleich wird, seine Darstellung³³ hiermit mit eben diesem Punkte der eigentlichen Wissenschaft des Geistes zusammenfällt; und endlich, indem es selbst dies sein Wesen erfaßt, wird es die Natur des absoluten Wissens selbst bezeichnen.

αλλά τέτοιας υφής, όπως αυτά υπάρχουν για τη συνείδηση ή όπως η τελευταία προβάλλει στη σχέση της προς αυτά· έτσι τα μέρη του όλου είναι μορφές της συνείδησης. Με το να προωθείται προς την αληθινή της ύπαρξη η συνείδηση, θα φθάσει σε ένα σημείο, που θα αποβάλει το πέπλο της εμφάνειας, δυνάμει του οποίου είναι επιβαρυνμένη με κάτι ξένο, το οποίο είναι μόνο γι' αυτή και υπάρχει ως ένα άλλο· θα φθάσει έτσι στο σημείο, όπου το φαινόμενο γίνεται ταυτόσημο με την ουσία, με συνέπεια η παρουσίαση της εμπειρίας της να συμπίπτει σ' αυτό το σημείο με την αυθεντική επιστήμη του πνεύματος· και τελικά, όταν η ίδια η συνείδηση συλλάβει τούτη την προσιδιάζουσα στον εαυτό της ουσία, θα μπορέσει να ορίσει τη φύση και αυτής της απόλυτης γνώσης.

32 Το επίθετο behaftet δηλώνει μάλλον μια «εξάρτηση» ή «επιβάρυνση» παρά ένα «πάσχω» (Δ.Τ.)· και το «απεκδύομαι» (Γ.Φ.) συντάσσεται με πτώση αιτιατική.

άλλα υπάρχουν έτσι όπως υπάρχουν κατά την συνείδηση ή όπως αυτή η ίδια αναδύεται στην σχέση της προς αυτές, οπότε οι στιγμές του όλου είναι σχήματα της συνείδησης. Αυτοπροωθούμενη προς την αληθή ύπαρξη της (Existenz), η συνείδηση θα φθάσει σ' ένα σημείο, όπου απεκδύεται της επίφρασης ότι πάσχει από κάτι ξένο που υπάρχει μόνο κατ' αυτήν και ως άλλο, δηλαδή όπου το φαινόμενο γίνεται όμοιο με την ουσία, κι έτσι η έκθεσή της συμπίπτει μ' αυτό ακριβώς το σημείο τής κυρίως επιστήμης του νου· και τελικά, εφ' όσον συλλαμβάνει η ίδια τούτη την ουσία της, θα υποδείξει την φύση της ίδιας της απόλυτης επίγνωσης.

αλλά με τον τρόπο που υπάρχουν για τη συνείδηση, ή με τον τρόπο που η ίδια η συνείδηση προβάλλει σχετιζόμενη με αυτές. Οι στιγμές του όλου αποτελούν έτσι μορφές της συνείδησης. Καθώς η συνείδηση διωθεί προς την αληθινή της ύπαρξη, φτάνει σε ένα σημείο όπου απεκδύεται την επίφραση της εξάρτησής της από κάτι ξένο, το οποίο υφίσταται μόνο δι' αυτήν και ως έτερον· φτάνει σε ένα σημείο όπου το φαινόμενο εξομοιώνεται με την ουσία, όπου επομένως η έκθεση της συνείδησης συμπίπτει σε αυτό ακριβώς το σημείο με την πραγματική επιστήμη του πνεύματος – και όπου εντέλει η συνείδηση, συλλαμβάνοντας η ίδια αυτή την ουσία της, δηλώνει τη φύση της ίδιας της απόλυτης γνώσης.

33 Η Darstellung («έκθεση, παρουσίαση») δεν είναι εδώ «της εμπειρίας» (Δ.Τ.), ούτε αορίστως «έκθεσή της», δηλ. ενδεχομένως «έκθεση της ουσίας» (Γ.Φ.), αλλά «έκθεση της συνείδησης» και της διαδρομής που αυτή διανύει.